

PETAR
TRINAJSTIĆ

A
C
A
R
A
H

ŽUPA SV. PETRA APOSTOLA

GARICA

ŽUPA SV. PETRA APOSTOLA

za izdavača FRANJO VITEZIĆ
župnik Župe Sv. Petra apostola Garica

koncept i oblikovanje PETAR TRINAJSTIĆ

lektura i korektura MIRELA SPAROŽIĆ

priprema i tisak ZAMBELLI Rijeka

tiskano za Petrovu, 29. 06. 2010.

copyright PETAR TRINAJSTIĆ

CIP zapis dostupan u računalnom katalogu
Sveučilišne knjižnice Rijeka
pod brojem 120614066

ISBN 978-953-7070-21-2

ARICA

Воћевић

Autor teksta i fotografija
PETAR TRNAJSTIĆ

grafika
Zambelli

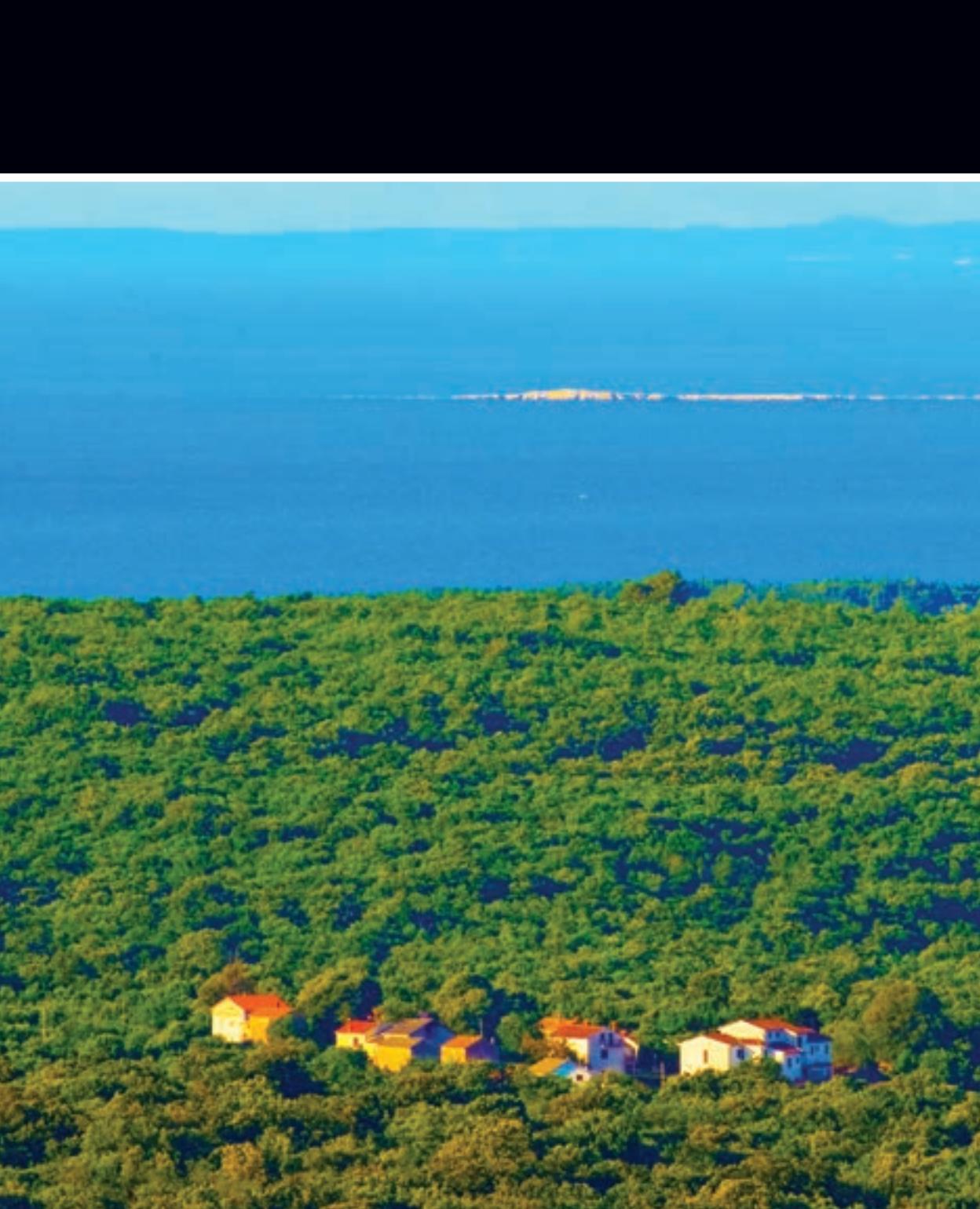

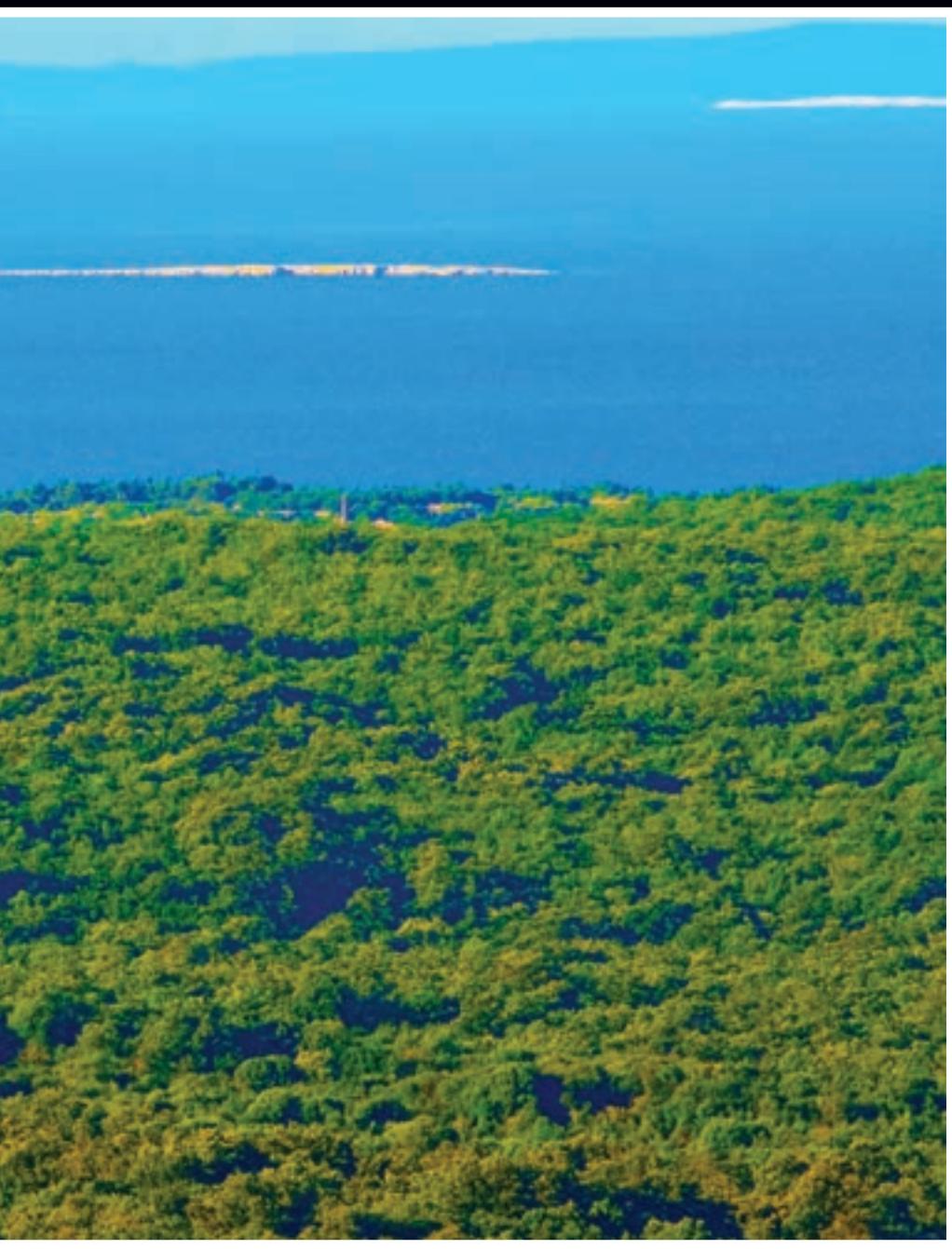
Pridolči, Stoza,
Garica dolinja,
Plasa, Kozarin,
Garica gorinja, Smokovec, Jamina,
i Kampeje...
pe makare je malo deje!

(Marina Valković)

Garica snimljena iz zraka (pogled s jugozapada)

Pogled sa Sv. Krševana na Kampelje i otočić Kormat

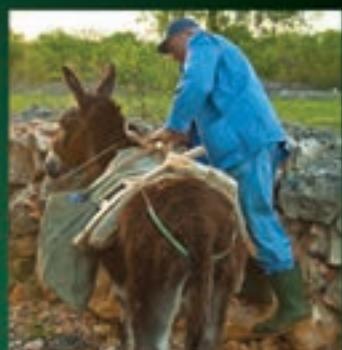
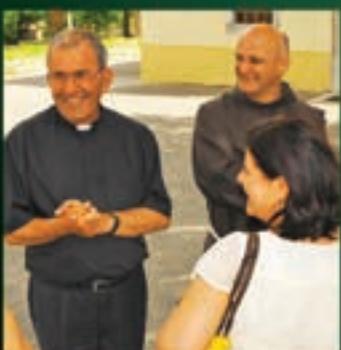
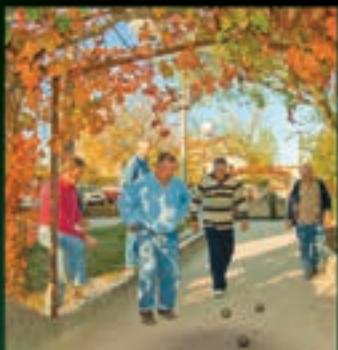

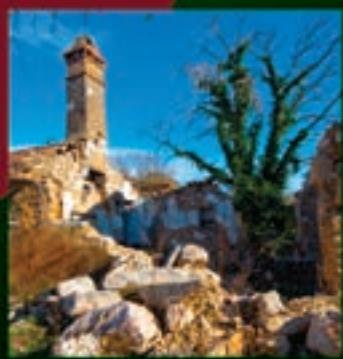

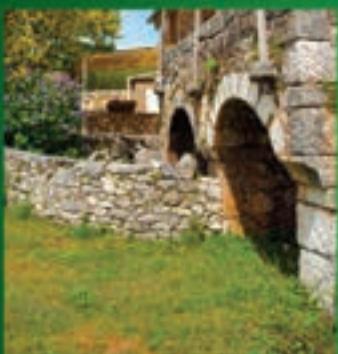
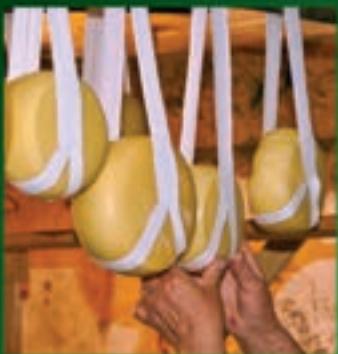
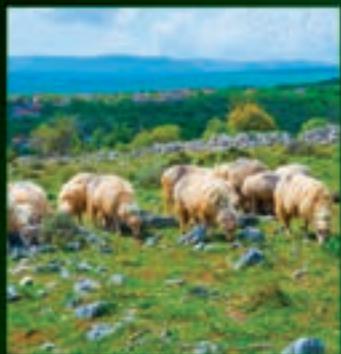
Garica postaje privlačno odredište ruralnog turizma. Vila Garica

UMJESTO PROSLOVA

Sadržaj događaja u sadašnjosti i prošlosti svakog naselja, pa tako i Garice, doslovce je neograničen, iako na prvi pogled izgleda da se o takom mjestu nema što posebno reći i novo otkriti. Međutim, istina je da sam tijekom rada na ovoj knjizi mnogo toga naučio i shvatio što bi trebao biti čovjek i koliku bi odgovornost trebao imati prema drugom čovjeku, zajednici i budućim generacijama u promicanju ljudskog dostojanstva, održivog razvoja i oplemenjivanja kvalitete života za opće dobro.

Spoznao sam da *Ne smijemo zaklati kravu ako želimo da i sutra pomužemo mljeku*, kako se kaže u narodu. Ništa posebno, zar ne? Pa da, to svi znamo, ali kako se ponašamo u životu? Hoćemo li se u budućnosti kajati za ono što nismo učinili u sadašnjosti?

Podsjetimo se: prošlost nas je zadužila! Izgradimo budućnost tako da odgovorimo na njene izazove i da se opredijelimo za sklad interesa, kvalitetu življenja uz racionalno korištenje prirodnih resursa, bez trajne štete za okoliš kao osnovnog uvjeta za održivi razvoj, temeljen na uravnoteženom ekonomskom rastu, poštivanjem ekoloških zahtjeva, socijalno poželjnim odnosima, duhovnim vrijednostima.

Baštinjenje tuđih djela, znanja, savjeta i podataka je inspiracija svakom radu pa tako i ovom. Mnoge uspomene su se izgubile, a neke s vremenom i potpuno zaboravile, stoga sam zahvalan svima koji su mi na bilo koji način pomogli u stvaranju ove knjige, a osobito mnogim Garičanima, TZ Vrbnik, TZ Otoka Krka, Općini Vrbnik, tvrtki GP Krk, Krčkoj biskupiji, Župnom uredu Garica na dobivenim informacijama te brojnim autorima koji su se prije mene u svojim djelima doticali ove teme i čijim sam se radovima služio. Posebnu zahvalnost iskazujem župniku Župe Sv. Petra apostola u Garici popu Franu Vitezoviću, na čiju je inicijativu stvarano ovo djelo, ali kreirao sam ga prema ograničenim materijalnim mogućnostima te je znatno skraćeno u odnosu na zamišljeno i pripremljeno.

Svjestan ograničenja svojih sposobnosti, nastojao sam, služeći se izvorima, spoznajama i informacijama, interpretirati ih u skladu sa svojim viđenjima i svojom *istinom* koja sigurno nije jedina prava i

cjelovita istina, jer istinu je teško iskazati, a još teže pokazati, treba je mukotrpno tražiti. No sve što je u ovoj knjizi kazano i pokazano je iskreno, odgovorno i dobromanjerno, s namjerom da se razbije ravnodušnost i pokrenu stvaralačke energije nadahnute ljudskim i evanđeoskim vrijednostima.

Želim da putem ove knjige spoznamo dijelom život i darove predaka, da vrednujemo ono što imamo, a čega često nismo svjesni, sa ciljem da sačuvamo duhovne i materijalne vrijednosti te ih oplemenimo i obogatimo na dobrobit Garičana i Garice.

RIJEKA

OMIŠALJ

MALINSKA

CARICA

VRBNIK

KRK

PUNAT

BAŠKA

OPĆENITO O OTOKU KRKU

Svaki hrvatski otok krase brojne posebnosti, svaki je svojom sudbinom, svojom pričom i izgledom drugačiji. Svi su iznimni, neki su bez imena, a većina i bez naselja. Tek 46 ih je nastanjeno stalno i na njima živi svega 119 000 žitelja.

Krk je stanovništvom najbrojniji hrvatski otok i, prema popisu stanovništva iz 2001. godine, na njemu živi 17 860 žitelja, a prema popisu iz 1991. bilo je 16 402 stanovnika, što čini rast od 8,82%. Krk je jedini otok na Jadranu koji bilježi značajniji rast broja stanovnika u čemu, nažalost, najveći udio ima mehanički priljev stanovnika. Broj stanovnika po ovom popisu odgovara broju stanovnika koliko ih je otok imao 1948. godine, ali to je još uvijek znatno manje nego 1910. kada je na otoku Krku živjelo 21 259 žitelja. Znatno nepovoljnije stanje odnosi se na Općinu Vrbnik i Garicu, koja je predmet našeg interesa. Prema popisu iz 2001. godine Općina Vrbnik, u odnosu na druge općine na otoku Krku, ima najmanji broj stanovnika, svega 1 245, od kojih 944 živi u Vrbniku, 145 u Risiki i u Garici 151, dok je 1948. Vrbnik s Risikom i Garicom brojio 2 491 žitelja, od kojih je u Vrbniku živjelo 1 532 stanovnika, u Risiki 591 stanovnik, a Garici 368 stanovnika, što znači da se je na Garici za 50 godina broj stanovnika smanjio za 144%. Doista zabrinjavajuće stanje za Općinu Vrbnik i samu Garicu, a pogubno ako se trend nastavi.

Administrativno, otok Krk je podijeljen u šest općina i jedan grad: Općina Omišalj, Općina Dubašnica, Grad Krk, Općina Punat, Općina Baška, Općina Vrbnik i Općina Dobrinj.

Najkorisnija posebnost otoka Krka ogleda se u njegovom atraktivnom smještaju blizu kopna na sjeveru Jadranskog mora, u Kvarneru, na pola puta između Ekvatora i Sjevernog pola pa preko njega prelazi 45. paralela. Izgradnjom Krčkog mosta i trajektnih pristaništa, Krk je postao naš najbolje povezani otok cestom i morem sa susjednim kopnom i drugim kvarnerskim otocima, a zahvaljujući Zračnoj luci Rijeka u Omišlju možemo reći i zrakom, tj. direktno sa čitavim svijetom. U prometnom smislu, a i onom gospodarskom, otok Krk je širi prostor grada Rijeke. Mnogo Krčana dolazi svakodnevno

u Rijeku na posao, u školu ili na fakultet, a isto tako mnogi Riječani dolaze svakodnevno raditi na otok. To što je Krk u njedrima Europe, gotovo pod njenim srcem, a ujedno i najbliži mediteranski otok zemljama Srednje Europe, imalo je velik utjecaj na način života na otoku, a pogotovo na razvoj turizma. Otok Krk ima privlačnu i vrlo razvedenu obalnu crtu u dužini od 189 km i neobično raznolik reljef, a i u geološkom i pedološkom smislu Krk je jedan od najzanimljivijih hrvatskih otoka. Flora i fauna otoka Krka veoma je raznovrsna i osebujna po vrstama za relativno mali i ograničen prostor. Raznolikost flore otoka Krka ogleda se u spoznaji da na otoku uspijeva 1 300 raznih vrsta biljaka i stabala. I fauna je vrlo raznolika i ima mnogo vrsta: sisavaca, ptica i gmazova, a osobito leptira kojih ima više od 400 vrsta te je Krk dobio epitet *otok leptira*.

Na prostoru otoka Krka srednje godišnje temperature zraka veoma su različite i ljeti dosežu do ekstremnih 35°C u hladu, a u zimskim danima ponekad (u vrtačama i sjevernim dijelovima otoka koji su izloženi buri) padne do čak – 15°C. Prosjek temperatura ljeti iznosi 23°C, a zimi 7°C, dok je godišnja prosječna temperatura (prosjek ljeto zima) na otoku 14°C. Temperatura mora u priobalju otoka kreće se u rasponu od 16°C do 24°C.

Zahvaljujući dopadljivosti i raznovrsnosti krajobraza, bogatstvu flore i faune, klimatskim pogodnostima, izgrađenoj infrastrukturi, etnografskoj i kulturnoj baštini, povijesnom nasljeđu, izvanrednom smještaju, dobroj prometnoj povezanosti i otvorenosti domaćih žitelja, s dugom tradicijom gostoprимstva, otok Krk ima sve značajniju ulogu u turističkoj ponudi Kvarnera i Hrvatske te je danas najturičkiji otok na Jadranu. Godišnje otok Krk ostvaruje 3,5 milijuna noćenja i 600 000 dolazaka gostiju, što čini 30,6% ostvarenih noćenja u Primorsko-goranskoj županiji i gotovo 7% na nivou Republike Hrvatske.

Vrijedi se podsjetiti kako su se kroz vihorne vjekove povijesti na otoku Krku zbole velike promjene na državnom, političkom, društvenom, kulturnom, vjerskom i gospodarskom području, što je rezultiralo bitnim utjecajem na cijelokupni način života, kako domorodaca Bodula, tako i na nove strukture stanovništva. Na razmedju različitih civilizacija i kultura tu su se doticale, preplitale pa i stapale kulture

Ilira, Grka, Rimljana, Germana, Slavena i drugih pa je tijekom povijesne zbilje otok duže ili kraće vrijeme, ili pak naizmjence, bio u sklopu ilirske, rimske, bizantske, franačke, hrvatske, ugarsko-hrvatske, mletačke, francuske, austrijske odnosno austrougarske, talijanske, njemačke, jugoslavenske države. Danas je Krk sastavni dio Republike Hrvatske. Sredina je to vrlo stara, iskusna i živa, tu se osjeća postojanost u promjeni, jedinstvo u raznolikosti.

Naseljavanje novim ljudima pridonosilo je razvoju otoka, gospodarskom napretku i dotoku novih kulturnih strujanja, ali dovodilo i do sukoba došljaka i starosjedilaca.

Prisutnost kršćanstva na otoku Krku traje u kontinuitetu od gotovo njegova početka do današnjeg vremena, stoga je grad Krk sjedište krčkih biskupa već dugi niz stoljeća. Nema točnog podatka od kada, jer su zapisi iz najranijeg razdoblja oskudni, ali upućuju da je prvi biskup ustoličen u 6. stoljeću. Osnutak Krčke biskupije spominje se prije gotovo 15 stoljeća u dokumentu sabora održanog u Montavi 827. godine, u kojem se tvrdi da ju je 579. godine osnovao akvilejski patrijarh. No kako nam arheolozi još uvijek otkrivaju sve starije arheološke nalaze (ranokršćanski kompleksi u Baški te Cickino u Svetom Vidu Miholjice), koji nedvojbeno potvrđuju još raniju prisutnost razvijene kršćanske zajednice na otoku, moguće je da je Krčka biskupija osnovana u još starija vremena. Od tih vremena žitelji otoka, nadahnuti učenjem Kristova evanđelja, s optimizmom traže putove preporođenja pa ostaje nuda da će milošću Božjom naslijedenu baštinu vjere i crkveno navjestiteljsko poslanje odgovorno prenijeti kroz obitelj i župsku zajednicu novom naraštaju.

Na otoku Krku ima više srednjovjekovnih crkava i kapela koje jednim dijelom vuku korijene još iz rimskih vremena, kao villae rusticae, a u srednjem vijeku izgrađene su i oblikovane po matrici hrvatskog pučkog sakralnog stvaralaštva. Vrijedi spomenuti crkvice: Sv. Krševan u uvali Čavlena, Sv. Dunat na Dunatu, Sv. Ivan u Baški, Sv. Lucija u Jurandvoru, koja je čuvala i sačuvala najznačajniji hrvatski glagoljski zapis – Bašćansku ploču, Sv. Vid u Sv. Vidu dobrinjskom, Majka Božja od Zdravlja u Krku, Sv. Nikola u Ogrulu, Sv. Juraj kraj Vrbnika, Sv. Marek kod Risike, Sv. Petar na Kampeljima, Sv. Krševan na Garici itd.

Stoljećima su Bog, priroda i čovjek stvarali šarenim mozaik bogate otočne kulturne povijesti u kamenim gradinama, maštovito razigranim suhozidinama, čvrstim drevnim bedemima, antičkim skulpturama i mozaicima, ranokršćanskim bazilikama, starohrvatskim srednjovjekovnim crkvicama, župnim crkvama, samostanima, vitkim zvonicima, sakralnim riznicama, etnografskim zbirkama, knjižnicama, arhivima, glagolskim spomenicima, rukopisnim i tiskanim misalima, brevijarima, kolarima, oltarnim palama, slikama mletačkih i domaćih majstora.

Brojni povjesni istraživači, osobito stariji, smatraju da je otok Krk izvorište i sjedište poznate i uspješne srednjovjekovne obitelji vladara, Krčkih knezova, kasnije nazvanih Frankopani, koji su uz Šubiće odnosno Zrinske postali najslavnija i najmoćnija loza u hrvatskoj povijesti, značajna i u širim europskim razmjerima. Mnogi su uvjerenja da Frankopani potječu iz vrabničkog kraja, neposredne blizine današnje Garice i da je Krčkim knezovima prvo matično mjesto bio dvorac tj. kaštel Gradec na skrovitom i gustom šumom zaklonjenom proplanku Rovoznik, navrh Vrbničkoga polja, između Risike i Garice. No do danas još nije pouzdano poznato kada je i tko sagradio kaštel Gradec i koje je stvarno porijeklo Krčkih knezova odnosno moćnih Frankopana, koji su ostavili duboke tragove u kulturi i graditeljstvu,

Ostaci frankopanskog dvora Gradec

posebno u utvrđenim gradovima otoka Krka poput Krka, Vrbnika, Omišlja i Dobrinja, kao i velikog dijela Hrvatske i Europe, sve do Švedske.

U bogatoj duhovnoj i kulturnoj baštini Hrvatske otoku Krku pripada posebno mjesto jer je kolijevka hrvatske glagoljske pismenosti i staroslavenskog bogoslužja te je i danas vrlo poznat u svijetu kada je riječ o glagoljaškoj ostavštini i njenom istraživanju. Nasljeđe koje su nam ostavili *popovi glagoljaši* predstavlja svjetsku baštinu i objekt je mnogih znanstvenih istraživanja i posjeta brojnih znanstvenika i stručnjaka koje zanima glagoljaštvo. Mnogo ostataka te baštine raspršeno je i čuva se diljem svijeta, ali ipak, na sreću, ima još poprilično toga i u župnim uredima i zbirkama na otoku Krku, iako pod naletima novog vremena pomalo nestaju drevni običaji i umire naša starina prožeta ostacima starih poganskih rituala i mitova obogaćenih kršćanskim zasadama.

No još uvijek su se neki znakovi starine na razne načine održali do naših dana i žive utkani u narodnim običajima, vjerskim obredima, crkvenim pobožnostima i blagdanima prema crkvenom kalendaru. U većini mjesta na otoku njeguju se pučke fešte i crkvene svetkovine na blagdan zaštitnika masovnim liturgijskim slavlјem, s bogatstvom folklornih obilježja i prepoznatljivim glazbenim izražajem kroz pjesmu

i glazbu sopela *na tanko i debelo*, odnosno u dvoglasju *domaćeg kanta*, čime se neskriveno iskazuje radost življenja i duhovna pobožnost. Možemo li zamisliti Garicu bez Petrove, Risiku bez Jerolimnje ili Vrbnik bez Ivanje, Razgona ili Velikog petka sa starim pućkim nabožnim pjevanjem bratovštine Sv. Ivana odnosno kapara?!

Kršćanskom duhovnošću prožeto je i graditeljstvo krčkih naselja u kojima je crkva dominantan objekt. Danas je otokom razasuto 68 naselja, neka sa starim kaštelima građenima od kamena između plavog mora i zelenog zaleđa. Sve te malene oaze pismenosti i duhovnih vrijednosti izrasle su na izabranom mjestu i uzvišenim skladom nadahnjuju ljudsku maštu, mistično nas povezujući s duhom prošlosti i nadom u vječnost. Koliko god otočka naselja bila međusobno povezana, ona su kroz stoljeća živjela i svoju snažnu lokalnu osobnost u svakodnevnom životu, običajima i govoru. Na Krku se kroz prošlost govorilo različitim jezicima. No osnovno obilježje dugog niza stoljeća, sve do 19., bilo je da se u gradu Krku koristio govor romanskoga podrijetla, tzv. veljotski, a u Poljicima vlaški ili rumunjski govor; jedan broj stanovnika grada Krka govor i dijalektom talijanskoga jezika, dok se u svim drugim mjestima govorilo i danas govori govorima čakavskog narječja hrvatskoga jezika. No ista čakavska riječ u različitim mjestima ima različit oblik pa se tako čakavska riječ za Uskrs na otoku Krku javlja u nekoliko varijanti: Vazam, Vazan, Vezem, Vezen, Vozon, Vazanj. Upitna zamjenica "što" govor se ovdje četirima načinima: ča, če, čo, ca pa tako Bašćani govore cakavštinom, Dobrinjci čokavštinom, dok Puntari, Dubašljani i ostali govore čakavštinom, a Vrbenčani, Risičani, Garičani i Omišljani govore čekavštinom. No i među njima postoje razlike pa tako za riječ jabuka postoje tri inačice: u Omišlju čujemo jabeko, u Vrbniku jabelko, a u Risici i Garici jablko. Krčki govorovi čuvaju mnoge starohrvatske jezične osobitosti, a čekavski govor čakavskog narječja je veoma star i smatra se da je najstarija podloga čekavskog govora i čakavskog narječja na području Vrbnika odnosno Garice, iz čega se može prepostaviti da je nastanjeno najstarijim hrvatskim pučanstvom.

O VRBNIKU I NJEGOVIM NASELJIMA

Otok Krk karakteriziraju dva tipa naselja: utvrđeni srednjovjekovni kašteli i neutvrđena suburbijalna ratarska, pastirska ili ribarska naselja, koja su od davnina administrativno, crkveno, kulturno i gospodarski vezana uz pripadajući kaštel. Tipičan primjer takvog oblikovanja od davnina je kaštel–grad, komun, danas Općina Vrbnik s područnim naseljima Garicom, Kampeljima i Risikom.

Poznato je da Vrbnik od srednjega vijeka do naših dana, u okviru različitih državnih sustava koji su se kroz povijest mijenjali, ima vlastitu političko–upravnu, komunalnu i crkvenu samostalnost.

U Republici Hrvatskoj od 1993. Vrbnik je općina sa četirima naseljima: Vrbnik, Risika, Garica i Kampelje, u okviru Primorsko-goranske županije, s Mjesnim odborima Risika, Garica i Vrbnik. Na kopnu Općina Vrbnik graniči s područjem Grada Krka te Općinama Dobrinj, Baška i Punat, a na moru s Općinama Dobrinj i Baška te Gradovima Crikvenica i Novi Vinodolski. Općina Vrbnik prostire se na 52,21 km² otočke površine, od čega katastarska površina Vrbnika iznosi 40,74 km², a Garice 11,47 km².

Kao što u administrativnoj podjeli od davnih vremena kaštelu odnosno komunu Vrbnik, danas Općini Vrbnik, pripadaju i područna naselja Garica, Kampelje i Risika, isto tako su i u crkvenom ustrojstvu Risika i Garica zajedno s Vrbnikom činili kaptol, vrbničku župu odnosno plovaniju. Iz zapisnika apostolskih i biskupskih vizitacija saznajemo da je vrbnički kaptol uz službu u Vrbniku imao također dužnost providati i blagdanske kapelanije – Garicu i Risiku, tj. u određene dane po ustaljenom redu služiti mise, voditi procesije, vršiti blagoslove i druge pobožnosti u brojnim crkvama širom vrbničkog kaptola u gradu i izvan grada, kao npr. u Sv. Nikoli u Ogrulu, Sv. Jurju u uvali Sv. Juraj, Sv. Duhu na Gradecu, Sv. Krševanu na Garici, Sv. Petru na Kampeljima, Sv. Mavru i Sv. Nedjelji kod Vrbnika, koje su bile bratovštinske ili nadrabinske. Od 1815. godine Vrbnik je postao središtem Vrbničkog dekanata koji obuhvaća župe u Vrbniku, Baški, Bašćanskoj Dragi, Staroj Baški, Risiki i Garici.

Već od srednjeg vijeka Vrbnik je poznat po velikoj pobožnosti, velikom broju crkava i kapelica, bratovština, kao i po velikom broju dušobrižnika glagoljaša. Tako npr. u doba Frankopana, neposredno prije nego će otok doći pod mletačku upravu, u Vrbniku je 1471. godine djelovalo 15 popova i 7 žakana. Dolaskom Venecije 1480., nakon što se knez Ivan Frankopan proglašio «sinom i službenikom Sinjoriće», započinje značajnije rasti broj svećenika u Vrbniku, ali i na čitavom otoku pa ih tako u Vrbniku godine 1525. ima 38, godine 1539. broj se povećava na 36 popova i 25 žakana, godine 1688. ima 60 popova, a 1695. čak 63, da bi se 1742. broj smanjio na 40 popova, a padom Venecije i dolaskom austrijske vlasti broj se smanjio 1823. godine na 20 popova i 2 žakna i uz neke oscilacije zadržao se na približno toj razini. I danas Vrbnik u odnosu na broj stanovnika ima značajan broj svećenika, među kojima najuglednije mjesto pripada kardinalu Josipu Bozaniću, zagrebačkom nadbiskupu, a nekadašnjem krčkom biskupu. Hvala Bogu, i 2009. Vrbnik je imao mladomisnika Božidara Volarića, koji je već dan nakon mlađe mise, na Petrovu, uz brojne svećenike predvodio svečano misno slavlje u župnoj crkvi na Garici. Spomenimo da je porijeklom iz Garice fra Ivica Strčić, sada na službi u Južnoj Africi.

Zahvaljujući brojnim popovima glagoljašima, u prošlosti je Vrbnik bio najjače glagoljaško izvorište, ali i vinogradarsko-vinarsko središte otoka Krka. Prozvan je *maticom glagoljice* jer su glagoljica i popovi glagoljaši imali značajan utjecaj na privatni, javni i crkveni život tijekom dugog niza stoljeća. Isto tako nema misnog slavlja bez kvalitetnog vina, a marljivi vrbnički popovi glagoljaši, osim što su bili dušobrižnici, bili su vinogradari i podrumari pa je Vrbnik postao nadeleko poznat po čuvenom bijelom vinu Vrbnička žlahtina.

Mnogi su uvjerenja da nećemo pretjerati ako kažemo da je po glagoljskoj baštini Vrbnik najbogatije mjesto na svijetu. U Vrbniku je još 1388. godine nastao Vrbnički ili Krčki statut koji je regulirao pravila ponašanja za cijeli otok, pisan narodnim jezikom i glagoljskim pismom. Još ranije istim je pismom napisan i statut vrbničke bratovštine Sv. Ivana Krstitelja. U Vrbniku su stoljećima djelovali glagoljaški skriptoriji, škole i notarske kuće poznate ne samo na otoku nego i

šire, u kojima je 1461. godine nastao i kićeni glagoljski misal. Vrbničanin Blaž Baromić prvi je tiskar u Hrvata. Od 400 sačuvanih glagoljskih rukopisa i knjiga koje su povezane s otokom Krkom jedna trećina ima vezu s Vrbnikom pa možemo ustvrditi da je Vrnik posjedovao glavninu hrvatskih srednjovjekovnih glagoljičkih tekstova.

Nadaleko poznat po skladnoj ljepoti u kojoj dominira graditeljsko-sakralni sklop crkve i zvonika, najviše vertikale što svojom kamenom bjelinom izranja iz buketa zbijenih kuća, crvenih krovova i poput strijele propinje se u plavetnilo neba prema Bogu, Vrnik naglašava duhovnu dimenziju u kojoj Crkva, kršćanske vrijednosti i vrijednosni sudovi imaju središnje mjesto.

Čovjek je oduvijek imao potrebu pronaći razlog svemu: vlastitom postojanju, postojanju ostalih živih bića i postojanju samog univerzuma. Prirodne i društvene pojave s kojima se čovjek nije mogao nositi niti ih je bio u mogućnosti u potpunosti razumjeti pripisao je nadnaravnom Stvoritelju, biću savršenijem i značajnijem od čovjeka, koje je stvorilo prvu iskru života, početak svega. Stari mitovi i legende, animističke i politeističke religije, a uostalom i moderne monoteističke religije to biće nazivaju Bogom. Stanovnicima otočnih naselja, bez obzira radi li se o ruralnom ili kaštelskom tipu naselja, izloženima neumitnoj otočnoj izoliranosti, životnim izazovima, nepredvidljivim prirodnim pojavama, ljudskim čudima i društvenim odnosima, vjera u Svemogućeg Boga i organizirana zajednica vjernika – Crkva, u svim razvojnim fazama pružali su snažnu nadu, moralnu i duhovnu utjehu. Crkva je imala i značajnu kulturnu ulogu, a često je bila i snažna gospodarska podloga te pružala sigurnosnu zaštitu štovanjem i zagovorom brojnih svetaca, Majke Marije, Isusa Krista i Svemogućeg Boga. Duboka vjera, zagovor svetaca, zahvale za uslišane molitve, naknade i žrtve za oprost grijeha i iskupljenje za život vječni, molitve za mrtve i potreba za što svečanijim liturgijskim slavlјem uvelike su se odrazili na način življenja te konfiguraciju naselja sa centralnim urbanističkim položajem dominantnog crkvenog zdanja sa zvonikom. Iz istih pobuda širom otočkog ambijenta, na mjestima gdje je Božja ruka rasula znakove svoje prisutnosti, obično su to položaji na kojima je već bio otkriven *genius loci* – dobri duh mjesta, grade se bratovštinske

crkvice, a uz ceste, na raskršćima i na pogodnim mjestima gdje se Bodul na svakodnevnom putu života i rada, odlazeći u polje, vinograd, drmun ili na more, može prekrižiti i u dubokoj intimi iskazati svoju pobožnost, pomoliti se za urod, umrle, zazvati zaštitu od zlih sila, zahvaliti za uslišane molbe, podižu se kapelice, poklončići i križevi. Za razliku od crkava u kojima se misna slavlja vrše po utvrđenom rasporedu u točno određeno vrijeme, kapelice, poklončići i križevi su mjesta na kojima se čovjek pomoli, traži utjehu ili iskaže zahvalu kada se tu zatekne, u bilo koje doba dana i noći, najčešće u prolazu, kada je na to područje došao raditi.

Po uzoru na urbani kaštelski koncept naselja–grada, koji unutar prostora omeđenog obrambenim gradskim bedrom u svom središtu ima crkvu sa zvonikom, trg i ostale neophodne sadržaje, ugledat će se i suburbanalna naselja koja su se sastojala od više zaselaka.

U svom budućem urbanističkom oblikovanju, iako prostorno nisu sputana, formirat će i ona svoju jezgru sa crkvom, trgom, školom, društvenim domom, trgovinom, eventualno poštom i sličnim sadržajima društvenog značaja. Tako će Garica i Risika, koje su se stojale od više zaselaka s više crkvica razasutih širim prostorom, od konca 18. stoljeća početi formirati svoj centar uz jednu buduću župnu crkvu s trgom i drugim društvenim sadržajima pa će pojedini zaseoci početi odumirati, a crkvice propadati.

Zbog bitne razlike seoske i kaštelske urbanističko–arhitektonske strukture, administrativne i crkvene funkcije za sela Kampelje, Garicu, Risiku i njihove zaseoke Vrbenik je Grad, a Vrbenčani su Gradari, kao i obratno: za Vrbenčane su žitelji svih ovih naselja tj. oni koji žive izvan gradskog bedema Venkari. Slično je i u susjednoj Dobrinjštini u kojoj su stanovnici Dobrinja Gradari, a ostali Vonjskari.

A sada pročitajmo kako nam je sve ovo detaljno opisao Vrbnčanin Ivan Žic u svom djelu *Vrbenik na otoku Krku*, objavljenom u *Zborniku za narodni život i običaje Južnih Slavena* u izdanju Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu 1899. godine: «*Vrbenik se nahodi (nahaja) međ morem od bure i komuni Beškun od juga, Punton-Korničen od gerbina i Dobrinjen od termuntani...*

Mi govorimo naš komun, naša plovanija, naš kunfin, verbenski kunfin, naš puk, če se pod naš zvon čuje.; a naši susedi nas zovu: Verbančani i Varbancani, Verbančani, Vermničane, Grmničane, Vrbončani...

Mi verbenski puk nazivamo jeden drugoga po selu, kadi biva, najprija smo gradari i venkari. Mi stojimo nutri Verbnici, zato smo gradari; oni stavaju zvena, veni, zato su venkari. Ovijsti još nose i ime od sela, da se raspoznaju boje, pek nih zovemo: venkar z Risik z Garic, ali (prez «venkar» reć) rečemo Garičanin, Risičanin, Kampejar, Papratanin i tako naprid. Naši susedi al ne mare znat, ali ne znaju nas raspozнат, mi smo njin šolo Verbenčane.»

G

Garica žive...
na vrhu va zelenu,
kako na pijatu,
blizu mora, blizu bur,
va cvili al va blatu...

Bog zna
koliko viki, let
koliko ur?

(Marina Valković)

ZAGRADINE

GARICA

GRADEC

SV. KERŠEVAN

KASTRIL

KAMPELJE

O GARICI I NAJSTARIJOJ PROŠLOSTI

Garica se nalazi u unutrašnjosti otočnoga područja i prostire se na 11,2 km² katastarske površine, a graniči s današnjim puntarskim, krčkim i dobrinjskim arealom. Danas je Garica zajedničko ime za više manjih zaselaka na vrbničkom području, udaljenih od Vrbnika točno 6,5 km, koliko iznosi udaljenost cestom od vrbničkog trga Placa Vrbničkog statuta do središta današnje Garice, odnosno ulaza u crkvu Sv. Petra, koja se nalazi na položaju N 45° 05. 242' i E 014° 36. 884' i nadmorskoj visini od 195 metara, kako pokazuje GPS uređaj u automobilu, odnosno 194 metra na tlu. O položaju Garice u odnosu na grad Vrbnik, u vrijeme kada čovjek nije ni sanjao o ovakvim raznovrsnim tehničkim novotarijama, vrbnički učitelj Ivan Žic u već navedenom djelu je koncem 19. stoljeća zapisao: «*Garica nahaja se od grada va grbin malo va tramuntanu. Bit 'oce do nje ura na nogi. - Poj z grada po putu, ki peja preko Dobrinjskoga na Melinsku, 'oceš prit najprvo va gariško selo Kozarin. - Od Kozarina na tramuntanu va buru su tri četire kuće Stoza na stozi. – Od Kozarina va gerbin je Gornja Garica. Za njun va jugo – gerbin Dolinja Garica. – Za ovun va jugo su Kampeje.*» Prema kazivanju Nikole Lovrića, kako je zapisao pop Mihovil Bolonić koji je u Garici jedno kraće vrijeme 1941. godine obnašao svećeničku službu, imena u selu glase: Pridolči, Kozarin, Kalić, Hrt, Smokovec, Krčinica, Plasa, Jamina, Garica, Garica Dolinja, Kampeje. Ovim naseljima moramo pribrojiti i Majevac koji je bio najbliži Vrbniku, ali je potpuno opustio, nema više nijednog žitelja. O postojanju ovoga zaselka svjedoči nam samo nekoliko porušenih, u rasje obraslih kuća, i nekoliko stanova–torova za ovce koji se još koriste. Danas na garičkom području egzistiraju dva naselja: Garica, u kojoj prema popisu stanovništva iz 2001. živi 149 žitelja i to 73 muškarca i 76 žena i naselje Kampelje, u kojem, prema istom popisu, živi samo 6 žitelja, 2 muškarca i 4 žene.

Garica je oduvijek u mnogočemu ovisila o Vrbniku, stoga su veze među ljudima bile brojne i bliske. Garičani su se u Vrbniku krštalili, vjenčavali i ukopavali. U Vrbniku je Garičanima luka, škola, pošta, zdrastvena ustanova s liječnikom. Zajednički su radili na zemlji i uzgajali i pasli stoku, nadopunjavalii se u različitim poslovima i obratima te se međusobno družili, ženili, veselili, tugovali i Boga molili.

Ostaci Sv. Krševana

U starija vremena, kada crkve na području Garice zbog trošnosti nisu bile upotrebljive pa su iste popravljali ili gradili novu, današnju župnu crkvu Sv. Petra apostola, koju su dva puta nadograđivali, Garičani su dolazili nedjeljom i blagdanom na misu u Grad, kako su nazivali Vrbnik. Nakon Službe Božje obično bi kod svog roda ili prijatelja ostali na ručku, nakon čega bi se nastavili družiti s Vrbenčanima pa su znali zapjevati, igrati karte u *oštariji*, *ćakulati*, dogovarati poslove. U mom djetinstvu nedjeljom je dolazio kovač iz Garice koji bi na Placi *«po maši na žičić»* izložio svoje proizvode koje su mu Vrbničani naručili da im iskuje i donio one predmete koje je prethodne nedjelje uzeo popraviti. Bile su to razne sjekire, rankuni, motike, krampi, piruni, vile, lopate, kose, kosiri, razni okovi za kola itd. Neki imućniji Garičani imali su svoje kućice u Vrbniku, danas bi rekli vikendice, s nužnim namještajem te su tu mogli i duže boraviti. Za blagданa bi obično dolazili već prethodni dan te bi prespavali u Vrbniku. Kao što je već spomenuto, međusobno su se družili i zabavljali, zблиžavali, zaljubljivali, što je znalo biti okrunjeno i brakom. Hvala Bogu, ta se je tradicija održala pa i danas ima više brakova između Vrbničana i Garičanki ili Garičana i Vrbenki.

Poput Vrbničana, i Garičani su stoljećima bili Hrvati, a po vjeri su bili isključivo rimokatolici. Za Vrbnik i Garicu karakteristična su hrvatska imena i prezimena još od najstarijih vremena. Nekada

su se djeci nadjevala gotovo isključivo svetačka imena, dakako po hrvaćena, u duhu staroslavenskog i starohrvatskog crkvenog jezika. U današnje vrijeme etnička i religijska slika se mijenja. Kao što su se mnogi Garičani u potrazi za egzistencijom, *trbuhom za kruhom*, razasuli po čitavom svijetu (većinom u Sjevernu i Južnu Ameriku te u države Zapadne Europe, a po koji i u veće gradove u granicama države) još u doba Austro-Ugarske, tako su u današnje vrijeme ljudi iz nekih krajeva naše domovine i inozemstva izabrali Garicu kao novo privremeno ili stalno odredište svog boravka. Po zanimanju su Garičani bili, baš kao i Vrbničani, isključivo poljodjelci, dok su u današnje vrijeme najčešće zaposleni, poput drugih otočana, u raznim službama i zanimanjima po čitavom otoku Krku, u Rijeci i drugdje, a izvjestan broj ih živi u inozemstvu, najviše u SAD-u.

Uobičajeno je u povijesti nekoga naselja tražiti najstarije ljudske tragove, kao i korijene njihovih naziva. Od kada čovjek živi na prostoru Vrbnika odnosno Garice, teško je reći. Nažalost, pojedini arheološki lokaliteti odnosno ostaci kulturno-povijesnih spomenika na ovom su prostoru zbog mijena u krajoliku tijekom dužeg vremenskog razdoblja, nebrige, nekontroliranog rasta šuma zbog sve manje sječe, bujanja šikara, zbog zapuštenosti nekada obrađivanog poljoprivrednog zemljišta te devastacije radi izgradnje i razgradnje, izgubili nekadašnji izgled, drugi se urušili, a nekim su se zameli tragovi, ali su isto

Sania
1993

1993
1993

1993
1993

tako neki artefakti otkriveni. Nedvojbeno možemo ustvrditi da je na području Garice čovjek obitavao još u drevna vremena, što prepoznamo na osnovi pronađenih predmeta materijalne kulture pretpovijesnih razdoblja već od najstarijeg kamenog doba, preko brončanog do našeg doba. U okolini Vrbnika i Garice pronađeno je niz kamenih sje-kira i drugog oruđa i oružja te nakita prilikom krčenja i prekopavanja zemljišta i gromačina ili rušenjem mošuna i kuća, od čega je veliki dio zagubljen, a jedan dio se sačuvao pohranjen u zagrebačkom Arheološkom muzeju, zbirci riječkog Prirodoslovnog muzeja, samostana na Košljunu i Župnog ureda Vrbnik. Pojedini artefakti, kao kamene sje-kire, sačinjene od vrlo rijetkih i skupocjenih minerala poput nefrita, jaspisa ili jadeita, koji nisu karakteristični za otok pa ne znamo jesu li uvezeni na otok Krk iz veoma udaljenih područja Europe ili su ti ma-terijali pronađeni izvorno na otoku i tu oblikovani, jer je u geološkom smislu Krk vrlo zanimljiv i raznolik otok, što nam potvrđuje velik broj fosila različitih puževa, školjki i koralja pronađenih na otoku pa i na području Garice, osobito Kampelja, koji nisu karakteristični za ovo podneblje već za neka druga mora Europe.

Najčešća mjesta obitavanja onodobnih žitelja su gradine, a taka-vih gradina na području Vrbnika, Garice i njenog okružja ima više. «*U okolini verbenskoj nalaze se mnoge brežuljke, koje mi zovemo gerčije ili velike gromačine. Takove su: na Garici zove se Kozarinska gromačina Svetoga Petra:... jedna je u Vrhih, zove se Svetoga Kerševana Verh. Vele ljudi da su tu dok je školj poganskoga zakona bio činila se posvetilišća*», zapisao je u 19. stoljeću Vrbničanin Josip Petriš. No ne smijemo zaboraviti ni lokalitete Kastril i Zagradine.

O ovim je gradinama arheolog Ranko Starac, na osnovu svog terenskog uvida, zapisao: «*Istočnije od središnje otočne prapovijesne utvrde na gradini Sv. Jurja nad Krasom leži nešto niži, ali iz daleka vidljiv i istaknut strmi briješ, na čijem vrhu je u srednjem vijeku bila podignuta crkvica Sv. Kršovana, pa je po toj kapeli gradina dobila ime. Južno od obronaka gradine leže razasuti zaseoci naselja Garica, dok se u pravcu sjeveroistoka usijeca strma udolina Vinderska s potokom Rovoznikom, koja se niže Sv. Magdalene rastvara u dugačko Vrbničko polje. Gradina ima i danas u formi širokog nasipa vidljiv ostatak bedemom omeđenog eliptičnog prostora, koji je u pravcu istoka (prema prijevoju Stoza) dodatno branjen užim zidom te skupinom manjih kružnih gomila. Najviši dio briješa (na*

255 metara nad morem) čini jasno izdvojeni kružni proplanak u čijem je središtu kamena gomila na kojoj je više od tisuću godina nakon napuštanja gradine podignuta crkvica Sv. Krševana. Danas na površini lokaliteta nema vidljivih tragova sitnog arheološkog materijala.

Zapadno od naselja Garica nalazi se mala četvrtasta tlocrtna gradinska utvrda i nadzorna postaja Kastril. Danas mještani tako nazivaju okolni drmun i vrtaču s nepresušnom lokvom u blizini.» Inspiriran ovim Starčevim zapisom htio sam za potrebe ove knjige fotografirati taj, moram priznati, meni nepoznat lokalitet. No ubrzo sam utvrdio da i mnogi danas živući Garičani ne znaju gdje je gradina Kastril. Naime, molio sam više Garičana da mi pokažu ostatke utvrde, ali oni s kojima sam razgovarao nisu mi znali reći gdje je to. Kada sam ih upozorio da je to blizu lokve Kastril, rekli su mi da znaju gdje je lokva i jedan dobar čovjek me je doveo do lokve, ali nismo uspjeli pronaći ostatke zidina. Napokon sam zaključio da pokušam, koristeći dosege moderne tehnologije, uz pomoć satelitskih snimaka ovog područja pronaći vidljive tragove gradine, što mi je i uspjelo. Na satelitskim snimkama uočio sam pravokutni oblik ostataka gradine i utvrdio lokaciju na $45^{\circ} 05' 0,14''$ N i $14^{\circ} 35' 59,50''$ E. Uz pomoć GPS-a otiašao sam u potragu i na terenu sam bez većih problema pronašao u šikaru zarasle ostatke gradine. Budući će uskoro ostaci ovog objekta biti teško prepoznatljivi jer će ga u potpunosti prekriti šikara, smatram za potrebitim da zainteresiranim danas, a i budućim generacijama opišem gdje se nalazi lokalitet i kako jednostavno doći do njega. Krenite asfaltnom cestom prema novom ulazu kamenoloma GP Krk na Garici, na pola puta gdje dalekovod prolazi iznad ceste; na desnu stranu vodi zemljani kolni put. Idite ovim putom nekih 250 metara i kad dođete do prvog stupa dalekovoda, koji je postavljen neposredno uz sami put (na njemu je tablica s oznakom broj 19 dalekovod Dunat–Krk), podite nadesno preko gromache i na 15 do 20 koraka eto vas na ostacima gradine. Unatoč proteklim tisućljećima, unutar gomile kamenja još se nameću vidljivi potezi izvornog pružanja ziđa šireg više od jednog metra. To je surova gradnja tehnikom suhozida s jednom kružnom gomilom. Vjerojatno je Kastril bio tek nadzornom točkom posjeda pojedinih prapovijesnih rodova, možda i s jasno markiranom granicom. Nekih 1,5 do 2 km jugozapadno od Kastrila, nad jezerom Ponikve, danas velikim rezervoarom pitke vode za otok Krk, mnogo je veća, prostrana gradina u

obliku zatvorenog slova U, zvana Zagradsine, u drmuštu Svilov. Na ovu gradinu doveo me je Josip Žic. Kada smo krenuli u obilazak bedema, dugačkog više stotina metara (neki kažu gotovo kilometar), širokog 3-4 metra, impresioniran viđenim Osip se nije mogao načuditi koliko je tu kamena ugrađeno pa mi je rekao: «*Pere, od ovoga kamika bi se moglo pol otoka sagradit.*» Ova impozantna gradina okružena je s više nadgrobnih gomila od kojih je jedna, prema zapisu Starca, prekopana prije nekoliko desetljeća, od koje je ostatak arheološkog materijala predan zbirci samostana na Košljunu.

Nama još nije poznato tko je sagradio ovu impozantnu gradinu, kakav je bio odnos starosjedilaca s novoprdošlim doseljenicima i sa žiteljima okolnih naselja. Jesu li prodom Slavena tj. Hrvata, koji od početka 7. stoljeća seobom naroda dolaze i na otok Krk, pripadnici zatečenih etnosa Iliri, Rimljani, Germani iščezli silom osvajačeva mača? Jesu li se mirnim putem inkorporirali u novoprdošlo većinsko pučanstvo, koje najprije nastanjuje unutrašnjost otoka, a zatim mirno useljava u stara utvrđena naselja i osniva nova?

Povjesna znanost još nije pouzdano odgovorila na mnoga pitanja. Da bi dobili valjane odgovore na ta i mnoga druga zagonetna povjesna pitanja, kao i gdje su zametena starohrvatska groblja ili gdje su lokacije prvih crkava iz ranokršćanskog razdoblja, odnosno dolaska Hrvata na vrbničko područje, moramo pričekati dok nam suštvena arheološka istraživanja na terenu ne ponude odgovore.

Na Garici, preciznije Kozarinu, do izgradnje crkve Sv. Petra tu su postojale dvije velike kružne kamene gomile, čijim je prekopavanjem otkriven niz grobova iz različitih etapa povijesnog doba. Nekada je to bio iznimno značajan kultno–grobni prostor. O tome zorno svjedoči iskopani kratki brončani mač, izrađen prije više od 1500 godina prije Krista, koji se danas čuva u Arheološkom muzeju u Zagrebu. U više navrata pronađeni su ili iskopani različiti nalazi na Garici, od kamenih sjekira, brončanog i zlatnog nakita, novca do starohrvatskog pletera i glagoljskog pisma. Od Petrisa saznajemo da je u Svetoga Petra na Kampeljih nađen stari novac od čovjeka iz Vrbnika kojega je on poznavao. Isto tako Ivan Žic je zapisao: «*Sprid jedno trajset do četrdeset let (tj. oko 1860. ili 1880.) je neki Stožanin (tako su zvali kmeta ki je staval na Stoži) šel prečišćivat nikakove gromačini va dvori, da udela novu kuću i stožišće, ter je našel više starinskih stvari: šoldi prsteni, svić, igal, i če ti ja znan, česa.*

Nego to se je nepomnje sve zgubilo, šlo je ni simo ni tamo.» O sličnom nalazu 1874. izvješće Naša Sloga, kako su na jednoj ravnici seljaci raskopali humak i pronašli starinsku grobnicu s više predmeta. Tada je pronađeno i više druge građe, od koje je jedan dio odavno nestao, poput neke zlatne ogrlice i nije nigdje registriran i znanstveno obrađen, dok je drugi dio, posredovanjem vrbničkog župnika Mateja Zahije, otkupljen i pohranjen u Arheološkom muzeju u Zagrebu, poput dvije igle od bronce za zapinjanje odjevnog plašta, kakve su se upotrebljavale tijekom 9. i 10. stoljeća prije Krista, zatim dvije brončane narukvice iz 10. stoljeća prije Krista te dvodijelna spona (fibula) za zapinjanje odjeće zmijastog tipa načinjena u 9. stoljeću prije Krista, kao brončani bodež tzv. trouglarnog oblika dužine 21 cm koji se je upotrebljavao oko 1700.–1600. godina prije Krista i za kojeg se pretpostavlja da je uvezen s Apeninskog poluotoka. Prema arheologu Ranku Starcu ovi su nalazi otkriveni prekopavanjem dviju velikih kružnih kamenih gomila u središtu Garice, na mjestu današnje župne crkve Sv. Petra, gdje se je naišlo na niz grobova iz različitih etapa prapovijesnog doba i nekoliko rimskodobnih grobova. „Nažalost, ta prekapanja obavljana u najboljoj namjeri, zapravo su uništila sjajan i za današnju znanost iznimno značajan kultno–grobni prostor, u kojem su ukapani tadašnji odličnici, mogli bismo reći glavari roda, koji su tijekom brončanog doba gospodarili ovim dijelom otoka”, zaključuje Starac.

Na početku grčko, a potom i rimske osvajanje i kolonizacija ilirskih prostora trajalo je više stoljeća.

Ime sadašnjeg naselja Kampelje, u svakidašnjem govoru Kampeji, neki izvode od talijanske riječi *campo*, što znači polje, jer je prostor «pričično na ravni», no prema akademiku Petru Strčiću «govori o aktivnoj prisutnosti vojnih odreda Rimskoga Carstva na rubovima vrbničkoga područja, prema središtu otoka, na rubu prema drugim otočnim cjelinama. Dakle, ovdje se ne radi samo o kampu/polju, već je vjerojatnije da je ovdje bilo rimsko naselje ili vojni logor/campus; s obzirom na gotovo središnje mjesto toga logora na tom dijelu otoka Krka, vojnici iz njega mogli su lako nadzirati znatan dio otoka. U prilog tome da je ovdje bilo vojno prebivalište govori nađeni novac te 1874. otkriven grob s ostacima skeleta rimskog konjanika–vojnika i bogatim nalazima uz njega.»

Vrbničko područje pregrmilo je germansko–gotsko lomljenje Rimskoga Carstva na izdisaju, da bi koncem 6. i početkom 7. stoljeća ovaj prostor počeli naseljavati Slaveni odnosno Hrvati.

Staru uzrečicu kaže: „*Vremena se mijenjaju i mi u njima*“. Prapadnici zatečenih etnosa: Iliri, Rimljani, Germani itd., kojih je još bilo u vrijeme doseljenja Hrvata, s ovog su prostora iščezli ili se stopili s novim doseljenicima. Zasigurno su se na otoku, upravo na području Garice, Slaveni tj. Hrvati naselili vrlo rano u Kampeljima „*u prvobitno krčko–romanskom selu, ali u dosta staro vrijeme, jer od krčko–romanskog toponima stvorиše stari pridjev srednjega roda pomoću sufksa –j, kakav se danas više ne može praviti*“ zaključuje Petar Skok. Na ovom prostoru oni će postati dominantni element sve do naših dana.

Što se tiče imena naselja Garica, ima više mišljenja pa jedni smatraju da naziv mjesa Garica potječe od naziva *gar*, kako se obično zove spaljeno, opožareno područje na kojem se paljenjem vatre i sagorijevanjem šuma i raslinja na primitivan način krčilo zemljište, kako bi ga se privelo drugoj svrsi za pašnjake ili obrađivanje. Drugi pak misle da ime Garica dolazi od *gorica* tj. glavica ili brdašce.

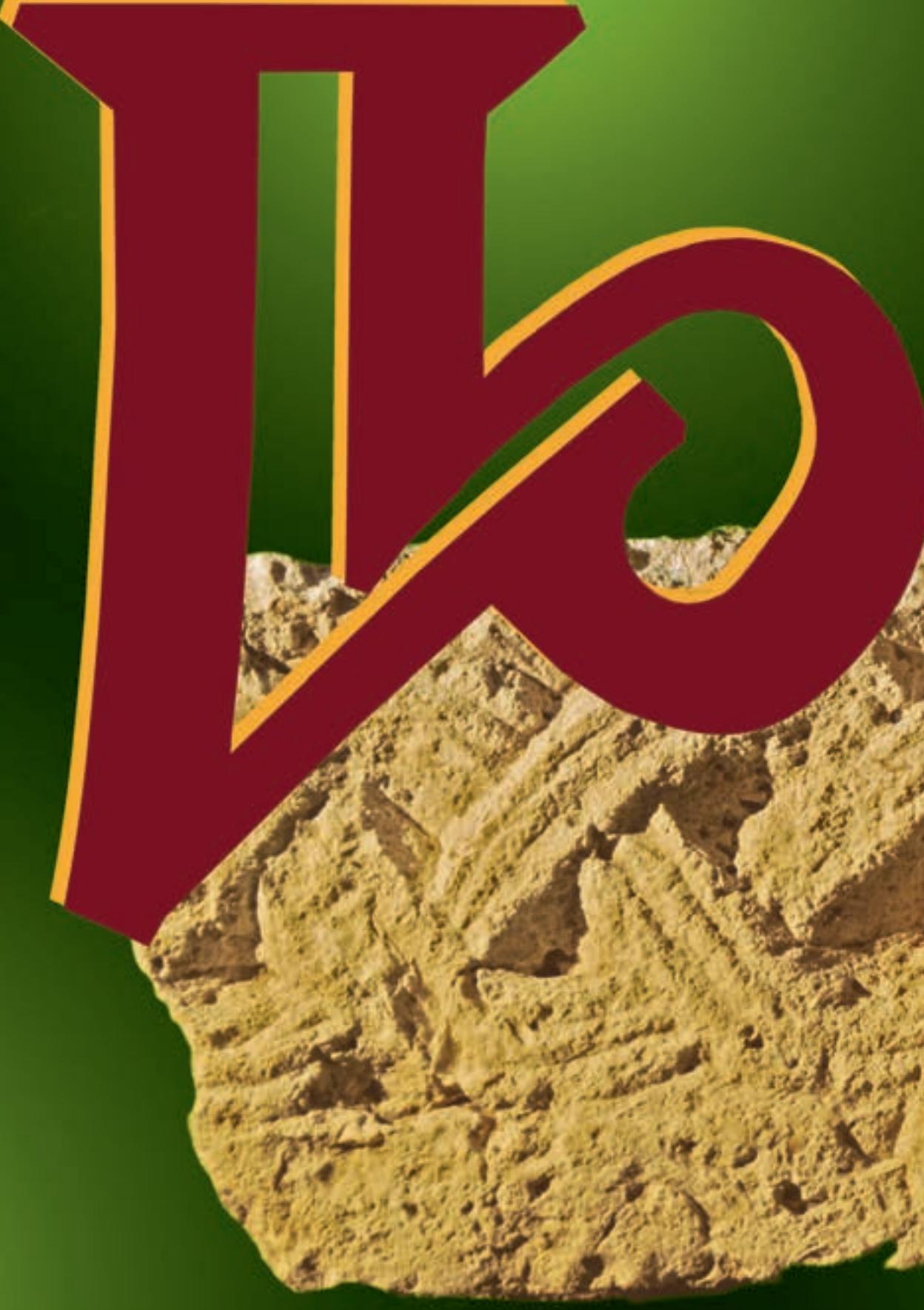
Prvo naselje u srednjem vijeku na ovoj lokaciji spominje se 1455. godine pod nazivom Kozarin, koji po svoj prilici dolazi od riječi *kozara*, kako se naziva staja odnosno obor za koze, a da je tu nekada paslo puno koza, potvrđuje i već spomenuti Ivan Žic, koji piše: «*Nigda je u nas paslo čudo koz, boje da ne bi bilo, bilo bi čudo grabrić i hrastić po komunadi ostalo živih. Ako smim reć, moglo je njegovo ime od kozi poteć*». O Gornjoj Garici je zapisao: «*Jel potekla od «gori» ili «gorit» ne ču reć. Ma berže da je od gori, žač je na glavici posajena*». Prema P. Skoku naziv Garica potječe od krčenja šuma paljenjem tj. zgarišta odnosno riječi «*gar*».

Od dolaska Hrvata prohujala su stoljeća. Možemo li zamisliti kakav je svekoliki utjecaj u doba katoličko-latinskog srednjovjekovnog imperijalizma imao ovaj prostor na nove doseljenike, na njihovu uljudbu, miješanje etničkih obilježja, kulturnih osobitosti i vjerskog preobražaja? Proticanjem vremena ostvareni su mnogi doticaji i stvorene nove veze s raznim kulturama i civilizacijom Mediterana. U ozračju Mediterana, gdje struje svježi duhovni naboji, Hrvati su se privikli na otočni život i suživot s ilirskim i rimskim starosjediocima. Uz lov i stočarstvo, što im nije bilo strano i nepoznato, počeli su uzgajati smokvu, maslinu i lozu, a svoje su iskonsko pogansko vjerovanje oplemenili vjerom u jednoga Boga i prihvatili kršćanski nauk Isusa Krista, Jaganjca Božjega.

Na škrtom otočkom tlu janjetu i ovci pripada posebno mjesto. Ona je oduvijek bila najbrojnija hraniteljica, skromna u zahtjevima, a veoma darežljiva u zadovoljenju osnovnih ljudskih potreba. Bez ovce čovjek gotovo da nije mogao opstati ni održati se. Hranila ga je mesom, mlijekom, maslacem, skutom, sirom, surotkom. Omogućila mu da se za blagdana oslasti kolačem od mladog ovčjeg sira: poviticom i presnecom. Darivala je Bodule pa tako i Garičane vunom, runom, kožom, od čega su se, zahvaljujući vještim rukama, uz pomoć preslice i vretena, samoprela i krosni, izradivila prediva i pletiva, šivali kabani, kožuhu i kotige, plele čarape, maje, tkala sukna poput bedene, raše ili tenčice. Od ovče kože pravile su se mješine za grožđe, mošt, vino, vodu pa čak i ulje ili mišnice za svirku i zabavu. Zahvaljujući ovci ljudi su se odjevali i obuvali, štitili se od kiše i vjetra, a za zimskih studeni i u krevetu su se ugodnije osjećali pod toplim vunenim pokrivačem. Na kraškom tlu, tako škrtom plodnom zemljom, svojim gnojem pridonosila je ovca plodnosti posne zemlje, malo većem urodu žita, prosa, boba i leće. Poticala je razvoj obrta i trgovine, kulture i pismenosti. Na prepariranoj janjećoj kožici, pergameni, učeni su ljudi stoljećima kićenim rukopisom pisali svete knjige, ugovore, dokumente, pisma i pjesme. Uz uzgoj šuma, sjeću drva za ogrjev i izradu vesala, kao i drugih elemenata broda, osobito za mletačku brodogradnju, značajnu su pažnju posvećivali sadnji žitarica i mljevenju zrna za pripremanje osnovnih prehrambenih proizvoda. Vino i maslinovo ulje imali su posebno mjesto, ali isto tako velik značaj imale su smokve, posebno suhe, i pčelarstvo, koliko korisno za proizvodnju meda, toliko, možda još i više, za proizvodnju voska, osnovne sirovine za izradu svijeća, tadašnjeg, uz uljanice, glavnog izvora rasvjete.

Za sve te darove i radosti ljudi su često Boga molili i obilno mu zahvaljivali. Stoga je razumljivo da je u naseljima i zaseocima na sveukupnom vrbničkom području kroz minula stoljeća podignuto tridesetak pučkih sakralnih objekata izraslih iz duhovnog obzorja otočkog puka. Iz takvog ozračja i na garičkom području izraslo je nekoliko crkvica: Sv. Krševana, Sv. Nikole ili Sv. Duha na Gradecu i Sv. Petra na Kampeljima. Danas su njihove ruševine pouzdani svjedoci vjere i duha zajedništva.

SVETI PETER NA KAMPEJIH

Odvavik.

Isti drmun, kamik, veter....

Na kamiku H i K i hrvacki pleter

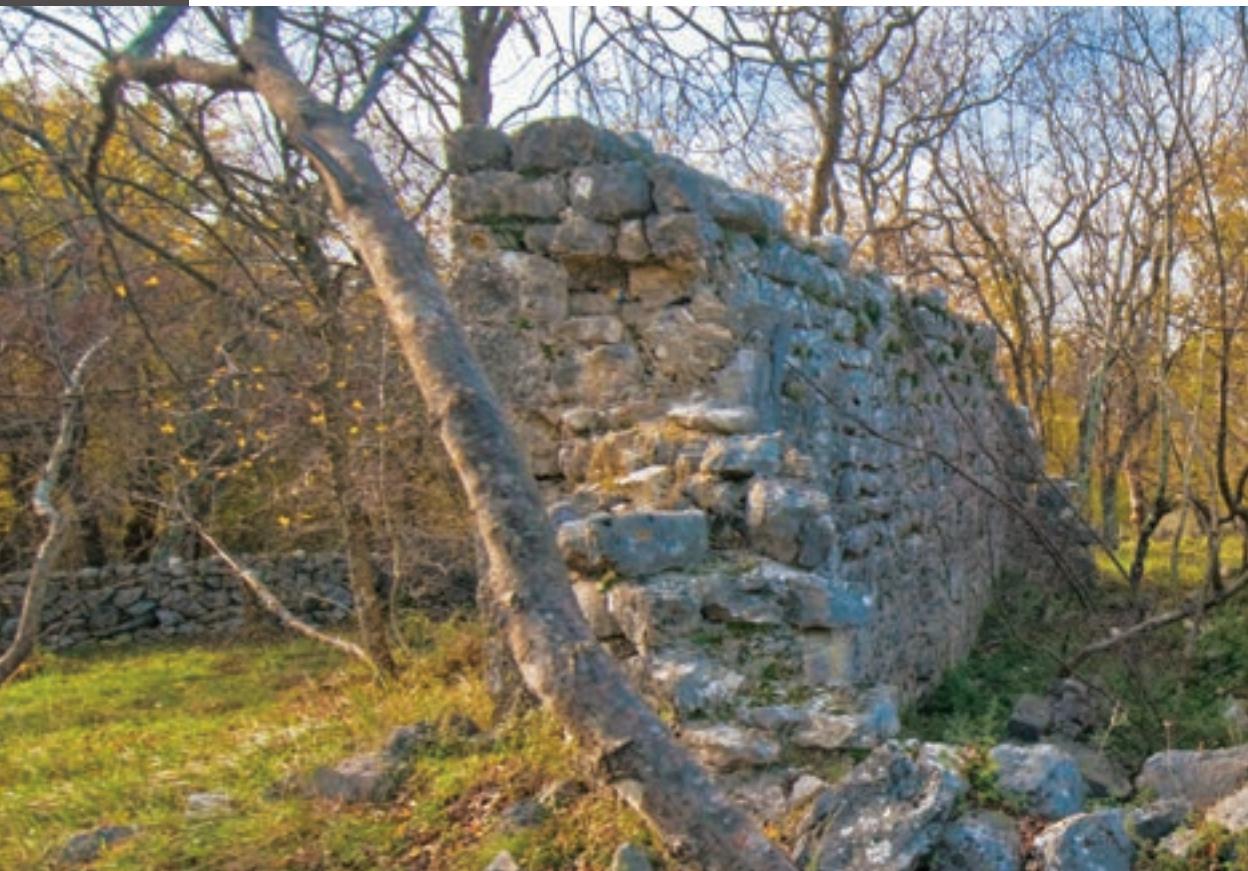
(Marina Valković)

CRKVE NA PODRUČJU GARICE

Oranom doseljavanju Hrvata na ovaj prostor i njihovom prihvatanju kršćanstva svjedoče i ruševine crkvica na području Garice. Najstariji trag je crkvica Sv. Petra kod Kampelja, podignuta u drmnunu Crikvišća kraj istoimene lokve. Tijekom gradnje ove crkve, veličinom skromnih dimenzija: 6,90 x 4,60 m, u njene zidove ugrađeni su dijelovi oltarne pregrade i drugi ulomci urešeni pleternom predromaničkom ornamentikom neke starije crkve. Neki od ovih sačuvanih ulomaka mogu se vidjeti u franjevačkom samostanu na Košljunu, a jedan je ulomak čuвао u svom stanu i akademik Branko Fučić. Arheolog Ranko Starac zaključuje: *“Ovo su za sada jedini poznati materijalni dokazi da je na području Vrbnika postojala tijekom 9. stoljeća organizirana kršćanska zajednica (to je vrijeme konsolidacije društvenih organizacija i naselja tek pristiglih Hrvata). Prema tome, podno sada vidljivog ziđa kapele trebali bi se ustanoviti tragovi mnogo starije crkve iz razdoblja predromanike, što ovu crkvicu, uz crkvu Sv. Nikole u*

Ostaci crkvice Sv. Petra na Kampeljama

Ogrulu, svrstava u najstarije i najvrednije sakralne spomenike vrbničkog područja." Smatra se da je ova ruševna crkva veoma stara, otprilike iz 12. stoljeća. U njoj se obično misilo jednom mjesечно i na blagdan Sv. Petra i Pavla, kada bi se skupilo 6 ili 7 svećenika iz Vrbnika te je tada bilo više misa, od kojih jedna pjevana. Običaj je bio da nakon mise na Petrovu, rektor tj. kapelan, koji je uživao dobra ove crkve, počasti prisutne vjernike pogacom i vinom.

Crkva je imala palu sa slikom čiji je središnji motiv bio Bog Otac, a sa strane su prikazani mali likovi Bogorodice i anđela Gabrijele odnosno prizor Blagovijesti, dok su ispod, u sredini, bili Isus Krist s križem na ramenu, kao i likovi sv. Petra na desnoj i sv. Pavla na lijevoj strani. U vizitaciji iz 1685. godine piše da su slike rastročene od starine.

Kako prihodi crkve Sv. Petra nisu bili dovoljni za izgovaranje određenih misa i održavanje crkve, krčki biskup je 1790. donio odluku da se zatvori jer je u nedoličnom stanju. Iz pisma koje je pop Dragutin Hlača, dušobrižnik Garice, 1940. uputio prepozitu Matu

Poloniju, saznajemo da se do 1939. sačuvala stara slika sv. Petra iz kapelice u Kampeljima, «*ali sad joj već nema traga*».

Branko Fučić je 1972. godine na žbuki unutarnjeg zida pronašao ostatke posvetnih križeva i u žbuku urezana glagolska slova H i K koji su mlađeg porijekla, iz 15. ili 16. stoljeća, a 1978. pronađeni su ulomci pleterne ornamentike iz 9. stoljeća.

Ove crkvice, sljubljene s krajolikom, uglavnom malene i skromne, promišljeno su raspoređene na ključnim točkama, odakle su njihovi naslovni sveci zaštitnici vršili svetu zaštitu polja, šuma, pasašta, stoke i mora. Po prirodnom kalendaru i po njemu utvrđenim blagdanima u crkvenom kalendaru, u skladu zahtjeva vjere i ritma života prirode, stoljećima su se prema tim crkvicama, vijugavim putovima omeđenim gromačama kretale procesije s blistavim križevima, pozlaćenim pokaznicama, čudesnim moćima svetaca u srebrnim relikvijarima, s miomirisnim kadionicama i škropionicama punim svezte vodice. Uz zapaljene voštanice, iz skupocjenih glagolskih misala i brebijara čitale su se molitve, izvaci iz Svetog pisma, pjevali psalmi, litanije. Molilo se, prosilo i zahvaljivalo za sve: za zdravlje, za dobru ljetinu, sunce i kišu, „*da nas Bog osloboди od groma i zla vrimena, od bića potresa, od glada i rata*“. Blagoslivljala se i škropila zemlja, pašnjaci, usjevi, stoka. Iz razmahanih kadionica rajskim visinama širili su se oblaci miomirisna tamjana, noseći molitve i zazivanja Svevišnjem, Mariji i svećima zaštitnicima. No, da bi mogle opstati ove crkvice, morale su imati i svoje prihode. Posjedovale su vinograde, livade, drmune, koze, ovce, krave i volove, bačve i vino, kamenice i ulje, od čega su ostvarivale novčane prihode, ponekad i u čvrstoj moneti zlatu i srebru. A da su neke crkve doista imale značajnu imovinu i prihode, svjedoči crkva Sv. Krševana koja je bila vrlo bogata; posjedovala je brojne pašnjake i mnoga obrađena zemljišta, na osnovu čega je prihodovala preko 100 zlatnika godišnje u blagajnu Republike, s obzirom da je pripadala mletačkom duždu. U vizitaciji iz 1659. kaže se da je narod osobito rado pohađa, a iz 1663. da je kapela od pobožnosti. „*Na Duhove pak dođe 5 - 6 svećenika s procesijom i pjevaju misu. Komora za sve te funkcije daje ladanjskom kaptolu 4 dukata na godinu.*», što znači da je u providurovu blagajnu godišnje donosila zaradu od čistih 96 zlatnika. Iako je ova crkva, kao i ona Sv. Duha, bila sa svim dobrima

u vlasništvu Republike, jer su ih Frankopani poklonili samostanu Sv. Ciprijana u Muranu, neke druge su bile u vlasništvu bratovština i pod njihovom upravom. Bratovštine su se brinule za održavanje crkve i gospodarenje njenom imovinom, kao i za održavanje liturgijske službe u njima. Možemo reći da su bratovštine bile društva organiziranog kolektivnog života s propisanim pravilima; bila je to svojevrsna institucija kolektivnog života kroz koju su Vrbenčani, zajedno s Garičanima i Risičanima, u vrijeme srednjovjekovlja ostvarivali određenu pučku samoupravu. Živeći bratstvo, bratimi su dijelili dobro i zlo, radost i tugu, svjedočili duhovno i svjetovno zajedništvo poput prvih kršćana. Pomagali su siromašne i bolesne, dijelili hranu, vino i novac, organizirali zajedničke objede za braću i siromašne, bez kamata posuđivala novac najpotrebnijima. Bratovštine su imale, uz molitveni, i snažan socijalni, odnosno karitativni karakter. Osim što su pomagale siromašnima, bile su bliske bolesnima i umirućima, brinule se da u pojedinim crkvama gori vječno svjetlo, organizirale razna vjerska i društvena druženja. No najvažnija briga većine bratovština bila je da ljudi s ovoga svijeta prijeđu u vječnost opremljeni svetim sakramentima i da imaju dostojan ukop te da se nakon smrti za smiraj i spas njihove duše služe svete mise.

Zametke bratstva tj. nabožnog i dobrotvornog udruživanja nalazimo već kod prvih kršćana, koji promiču bratstvo s Kristom i drugim ljudima uzajamnim pomaganjem i organiziranjem bratskih gozbi tzv. agapa pa je tako bio običaj i na Garici da se na Petrovu svima nakon mise u crkvi Sv. Petra na Kampeljima podijeli jedna velika pogača i ponudi gutljaj vina iz bukalete.

Približno u isto vrijeme kada je podignuta crkvica Sv. Petra na Kampeljima izgrađena je, nekoliko kilometara sjeveroistočno, na nekadašnjoj gradini, na najvišem dijelu brijege 225 metara nad morem, crkvica Sv. Krševana. Po ovoj crkvici je i napuštena gradina dobila isto ime. Kako je Krčka biskupija polovicom 12. stoljeća potpala pod oblast Zadarske nadbiskupije, a crkvica je posvećena zaštitniku ove biskupije Krisogonu mučeniku ili sv. Krševanu, vjerujemo da potječe iz tog razdoblja. Crkvica Sv. Krševana smještena je na posjedu iznad kaštela, zvanog Gradec, sjedištu knezova Krčkih tzv. Frankopana, uz kojeg je bila i crkvica Sv. Duha koju je knez Nikola sagradio 1323.

godine kao crkvu Sv. Nikole i zatim zajedno s velikim posjedima darovao benedikticima Sv. Ciprijana iz Murana u Italiji. Iz biskupske vizitacije u 17. stoljeću saznajemo da je kapela Sv. Duha napuštena i da je njenu ulogu preuzeila crkva Sv. Krševana koja je bila u velikoj časti kod naroda te je narod osobito rado pohađao. Za crkvu Sv. Krševanu vizita iz 1663. godine «*Kaže, da se ista kapela kadkada zove i Sv. Duh i da je pod tim imenom registrirana u krčkoj komori.*»

Vrbenski notar Josip Antun Petris u svom djelu napisanom između 1853. i 1858. godine pod nazivom «*Nike uspomene starinske, koje dava znat Osip Anton Petris od let 70 svome sinu, koje tiču njegovu otačbinu t.j. Vrbnik*» sinu skreće pozornost na crkvicu Sv. Krševana: «*Gljej povrh glavice na podne (jug) u onome drmnunu ča je nad Kolovozi (zove se Kerševanski Vrh); ono je crikva svetoga Kerševana. U njoj se je mašilo za moje pameti. Tamo je hodjival pop z grada svaku nedilju Garičanom mašiti, doklam nisu crikvu svetoga Petra sazidali na Garici, t.j. 1793. Ostavimo Svetoga Kerševana, a mi homo ovuda priko Vinderske na Grabovnik pa eto ti nas na Garici pri crikvi svetoga Petra. Ovdje sadaj biva maša: svaki blagdan dojde pop iz grada mašiti. Ovo je crikva pučka; ima svoje zemlje koje se zovu Crikvišća i Vele Brajd i Dolac svetoga Petra i Val-dament. Ove zemlje su bile nigda kapele svetoga Petra od Kampelj. Pak na prošnje onoga puka od Garice duž Ludvig Manin darovao je istomu puku ove zemlje, za da mogu u napridak obderžavati ovu novu crikvu svetoga Petra, koju oni sa svojim stroški bijahu sazidali. Gljej tamo zdolu na podne (jug) priko onih drmuna jošće se vide zidovi od ote kapele svetoga Petra na Kampeljih. Kot je u lipom mestu, ova crikva sveti Petar vidi sve svoje kuće okolo sebe. Gljej ono Kozarin, Pridolči, Majavec, Gornja i Dolnja Garica, Kampelje. A gljej onamo i tuja sela (jer ne pripadaju vrbeničkoj župi) to jest Lakmartin, Vrh, Muraj i Kornić pak more vejsko, cresko i lošinjsko.*

A gljej onamo Golešini, pak Susan, pak Hlam i Leščatni, ono su pak pastirske kuće vrbenske, kako i u Svetoga Kuzmi i Opatija. Eno ti mirišće, što je bila crikva svetoga Kuzmi. To sam ti želil kazati od ovuda, da ne ijdem onamo, jer nije ništa onde zamiritnoga.» Evo, ovako je Petris upoznavao svojega sina polovicom 19. stoljeća s vrbenkim komunom odnosno Garicom, a nama ostavio dragocjeni dokument. Moramo napomenuti da ovaj opis u potpunosti baš i ne odgovara stvarnosti. Vjerojatno Petris nije s lica mjesta zapisao viđeno, već je svoje dojmove opisao

naknadno, po sjećanju te je ponekad malo pomiješao viđeno; «*more cresko, vejsko i lošinjsko*» ne vidimo s položaja crkve Sv. Petra na Garici, već s predivnog položaja crkve Sv. Krševana, od kuda vidimo ne samo cijelu Garicu, nego i Vrh, Kosić i ostala sela, kao i dio Punta, otok Cres, Plavnik, otočić Kormat i kako on kaže «*more, vejsko, cresko i lošinjsko*», a ako se okrenemo na istok i jug, pred nama se plavi more ispred Crikvenice, Selaca, Novog Vinodolskog pod sivim gorskim lancem, dok pod nama iz zelenila otoka izranjaju kuće na Papratima, Risiki i kao na dlanu prostire svom svojom dužinom cijelo Vrbničko polje. Rt Tenki i Glavina s Velebitom u pozadini, na jugoistoku, a punta Druženin na sjeveroistoku, pretvorili su zarobljeno more Velebitskog kanala u modro jezersko oko koje zrcali razigranim blještavilom odsjaja sunčevih zraka. Za mene je to sigurno jedan od najljepših vidikovaca na otoku Krku kojeg morate posjetiti i do kojeg se danas dolazi vrlo komotno automobilom, čak i asfaltnom cestom koja je izgrađena nakon što je tu 2008. komunalno poduzeće Ponikve izgradilo veliku vodospremu. Ovaj vidikovac, nakon što sam ga otkrio, posjetio sam više od 20 puta u razno doba dana i godine i uvijek ostao oduševljen prekrasnim priзорima i raznolikim doživljajima. Možete li zamisliti kakav je to bio prizor kada je na Duhove prema ovoj crkvici vijugavom stazom hodočastila procesija od nekoliko stotina vjernika i pet, šest ili možda čak desetak svećenika, da bi na vrhu proplanka, pred crkvicom, zanosnim napjevima uveličali svečano misno slavlje sa zahvalom i blagoslovom. Nakon svega, s olakšanjem u srcu i duši, iz ruke u ruku kružila je bukaleta vina, a uvjeren sam da su se i mnoga usta osladila slasnim zalogajem domaće janjetine. I trajalo je to tako do izdisaja Mletačke Republike. Naime, krčki biskup 1795. piše mletačkom duždu da je nakon vizitacije crkva Sv. Kerševana suspendirana, tj. da se u njoj ne smije misiti niti obavljati drugi bogoštovni čini jer nije popravljana. Početkom 19. stoljeća austrijske vlasti prodale su privatnicima crkvu sa svim njenim dobrima koja su nosila državnoj blagajni čistih 50 dužata godišnje. Danas nas na život ove crkve podsjećaju samo urušeni zidovi s jednom iskopanom rupom među njima, što ju je napravio neki avanturist tridesetih godina 20. st. tražeći «*skriveno blago*».

GARICA, CRKVA I ŽUPA SV. PETRA APOSTOLA

Kad su zbog ruševnosti crkve Sv. Krševana i Sv. Petra i Pavla u Kampeljima bile zatvorene te stanovnici garičkih sela nisu mogli više u njima sudjelovati u liturgijskim slavlјima, barem 13 puta godišnje, na neke nedjelje, blagdane i Petrovu, Garičani su na zboru, održanom 6. lipnja 1791. godine, odlučili sagraditi novu crkvu Sv. Petra na novoj lokaciji na Kozarinu. Stoga su putem krčkog providura zamolili vladu u Mlecima da im dozvoli sagraditi crkvu u selu Kozarin te da za gradnju mogu koristiti materijal napuštene crkve u Kampeljima. Garičani su se obvezali da će crkvu opskrbiti potrebnim priborom i ruhom i plaćati određene mise tadašnjem kapelanu crkve Sv. Petra popu Matu Štefaniću, s tim što će on i dalje uživati dobra crkve Sv. Petra u Kampeljima. Dužd Ludovik Manin, dogovorno s biskupom H. Pellegrinijem, 22. rujna 1791. udovoljio je njihovoj molbi. Garičani su se prihvatali posla i na novoj lokaciji, tj. onoj današnje župne crkve 1793. sagradili novu crkvu vrlo skromnih dimenzija, oko 6 m dužine i 4 m širine, što znači da je nova crkva bila čak manja od stare Sv. Petra kod Kampelja, u drmnunu Crikvišća, čije su dimenzije 6,90 m dužine i 4,60 m širine.

Isti dužd po Štefanićevoj smrti udovoljio je i molbi Garičana 12. lipnja 1795. da prihodi starog Sv. Petra pripadaju novosagrađenoj crkvi u Garici, koju će od sada oni sami uzdržavati.

Petriš, prema kojem je crkva na Garici bila dovršena 1793. godine, zapisao je: "Ovdje sadaj biva maša; svaki blagdan dojde pop iz grada mašit. Ovo je crikva pučka: ima svoje zemlje koje se zovu Crikvišća i Vele brajdi i Dolec Svetoga Petra i Valdament. Ove zemlje su bile nigda kapele Sv. Petra od Kampelj. Pak na prošnje onoga puka od Garice dužd Ludvig Manin darovao je istomu puku ove zemlje, za da mogu unapridak obderžavati ovu novu crikvu Svetoga Petra, koju oni sa svojimi stroški ondi bijahu sazidali..." Crkva je imala malu ložicu i zvončić s malim zvonom. Biskup Ivan Šintić 1795. godine službeno je pohodio crkvu Sv. Petra na Kozarinu i naredio je da se nabave kanonske tablice, jastuci i dva svjećnjaka. Je li tada i posvetio crkvu, izvori nam ne otkrivaju. U crkvi je bio drveni oltar tj. oltarna pala sa slikom sv. Petra na platnu. Oltarna slika kupljena je 1800., a Križni put bio je u njoj postavljen

1802. godine, dok je 1820. nabavljen i ščavet. Već je 1822. bio postavljen novi oltar i pet godina kasnije kupljena je nova oltarna slika, da bi 1832. bilo u Trstu kupljeno i novo zvono.

Kako smo već prije spomenuli, Garica je od svoga postanka spadala pod općinu i župu Vrbanik i imala je, kao i Risika, status blagdanske kapelanije. Stoga su se Garičani u Vrbaniku krštavali, vjenčavali i pokapali, a u starije vrijeme polazili su nedjeljom i blagdanom u Vrbanik da tamo, u vrbničkoj župnoj crkvi, obave svoju kršćansku dužnost. Župa odnosno plovanija Vrbanik bila je kaptolska, zvana tako po seoskom kaptolu kojega su sačinjavali svi vrbnički svećenici, koji su zajednički, kolektivno obavljali dušobrižničku službu na tom području, a tako i koralnu službu u Vrbaniku. Na čelu tog svećeničkog zbora bio je plovan odnosno župnik. Svećenici iz Vrbanika imali su obvezu da u određene nedjelje i blagdane služe mise u crkvama na području Garice. Međutim, kad se je broj pučanstva u Garici povećao, počeo je vrbnički kapitol redovito slati svećenika u Garicu u nedjelje i blagdane da im tamo služi misu i obavi ostale vjerske obaveze. Zbog tih potreba, kada su u prvoj polovici 19. stoljeća bili ukinuti seoski kaptoli, župa Vrbanik dobila je, uz župnika, pravo i na dva kapelana, od kojih je jedan provođao Garicu, a drugi Risiku.

Prema najstarijem zasebnom statističkom podatku kojim raspolažemo, Garica je godine 1823. brojila 166 duša u 37 obitelji (BAK-snopič kolovoz), od kada će broj stanovništva Garice biti u stalnom porastu. Kako je crkvica bila malena, a broj pučanstva se povećavao, Garičani su godine 1839. odlučili povećati svoju crkvu. Čini se da prva crkva nije bila srušena, već je stara crkva, o dobrovoljnom radu i materijalnom trošku Garičana, produžena i to „*samo za svetište*“. Tako povećanu crkvu biskup Bartul Bozanić posvetio je 30. svibnja 1840. godine. Tada je dobavljen i antipendij za crkvu i ove godine pada 170. godišnjica njene posvete.

Kako su pojedini Garičani uživali dobra ove crkve, a nisu se dovoljno brinuli za njeno uzdržavanje i vršenje misnih slavlja, vrbnički župnik Nikola Gršković 1858. godine odlučio je raspisati dražbu za zakup njenih zemljišta na 5 godina, uz najamninu od 100 forinti godišnje. Tada se je grupa od 21 Garičana, koji su uživali dobra crkve, pobunila na takvu odluku i angažirala odvjetnika, koji je podnio tužbu jer «*oni su toboga stoljetni posjednici, užitnici i vlasnici onih dobara, navodno uz jednu obvezu davati svi zajedno za uzdržavanje kapele 34.20 forinti*

na godinu. Parnica je svršila istom godine 1869., iza kako su Garičani na sudu položili decizornu prisegu, da uprava crkvice Sv. Petra na Garici nije nikada zemljista bivše kampeljarske kapele davala u zakup niti ubirala zakupnine niti su zakupnici dobara njoj u ime zakupnine što plaćali. Svaka stranka snosi vlastite troškove. Tako je Sv. Petar izgubio ne samo zakupnine od 1858. nadalje, nego i sama zemljišta. Zakladne mise (12 tihih + 1 pjevana na Petrovu) prestale su se ovršivati, crkvica je propadala i konačno postala ruševina, tako da se u njoj više nije moglo misiti. Garičani su ostali bez mise i crkve.» Ovako je opisao pop Mate Polonijo neslavnu sudbinu, možemo reći nove crkve, zbog sebičnih interesa nekih Garičana.

Drugi Garičani, koji nisu bili akteri ovog spora, iz dana u dan su bili sve nezadovoljniji postojećim stanjem i nisu se mogli pomiriti sa činjenicom da nemaju ni crkve ni mise na Garici, a da se broj stanovnika iz godine u godinu povećavao. Stoga su odlučili da na istom mjestu izgrade novu crkvu, sa čijom su gradnjom započeli 1870. godine. Crkvu su uspjeli završiti tek 1873. godine, nakon što im je vlada, na molbu vrtničkog župnika Mata Zahije, poslala pripomoć od 500 forinti. Tada je stara crkva navodno prenaćinjena u svetište nove crkve, a na prostoru današnje lađe, prekopavanjem dviju velikih kružnih kamenih gomila, otkriven je iznimno značajan kultno–grobišni prostor s vrijednim nalazima iz različitih etapa prapovijesnog doba i nekoliko rimskodobnih grobova. Posredovanjem vrtničkog župnika Mateja Zahije dio nalaza je otkupljen i pohranjen u Arheološkom muzeju u Zagrebu.

Novosagrađenu prostranu crkvu trebalo je i dostoјno opremiti, a crkva nije imala nikakvih prihoda. Tada vrtnički župnik Zahija nagovorio je «*onih 21 otaca obitelji koji su prisvojili kapeličina dobra*» da svatko od njih jednom i zauvijek daruje crkvi po 100 forinti, a crkva će se zauzvrat zauvijek odreći tih dobara, kao i godišnjeg doprinosa od po 34 forinti po svakom uživaocu dobara, koje više nije nitko plaćao. Ovaj župnikov prijedlog je bio prihvaćen i došlo je do nagodbe 1875. godine. Tako je stvoren fond za financiranje potreba crkve na Garici s temeljnom glavnicom od 2100 forinti, koja je godišnje odbacivala 126 forinti kamata sve do Prvog svjetskog rata, kada je zbog posljedica rata glavnica izgubila na vrijednosti pa se je i kamata znatno reducirala. Kako su poslije propale i sve novčane glavnice uložene u državne obveznice, danas crkva Sv. Petra ne posjeduje ni zemlje ni novca, osim onog što se dobije limozinom.

Nad pročeljem crkve postavljen je od klesana kamena rimski zvončić s tri zvona, od kojih je najstarije iz 1702. godine i pretpostavlja se da je sa crkve Sv. Krševana, jer su na njemu i likovi sv. Krševana te sv. Križa, sv. Mihovila, sv. Jurja i još dva nejasna lika. Svetište, koje je od lađe podignuto za dvije stepenice, dobilo je na glavnom oltaru drvorez, koji na vrhu prikazuje Boga Oca, ispod kojeg je glavna slika na kojoj Isus Krist predaje ključeve sv. Petru. Po strani su kipovi zaštitnika od kužnih bolesti sv. Fabijana i sv. Roka, a iznad njih su kipići sv. Sebastijana i sv. Pavla.

Crkva je 1890. dobila kor, podignut na dva kamena stupa nad ulaznim vratima i krstionicom na lijevoj strani. U to vrijeme Garica je bila isključivo poljoprivredno naselje s ne baš previše plodne zemlje, a u kojem se broj stanovnika počeo povećavati pa su mnogi Garičani bili prisiljeni da životnu sreću potraže u tuđini. U potrazi za kruhom u drugoj polovici 19. stoljeća Garičani su se počeli iseljavati većinom u Sjevernu i Južnu Ameriku te u države Zapadne Evrope, a po koji i u veće gradove Austro-Ugarske države. Kosti mnogih Garičana rasijane su po mnogim američkim i svjetskim grobljima. Garica je svoje groblje dobila 1907. godine, a do tada su se Garičani ukopavali na vrbničkom groblju. Škola je u Garici započela s radom 1912. godine. Nastava se održavala u privatnoj kući u Gornjoj Garici, a prvi je učitelj bio Omišljani Tome Jedrlinić. Prije toga garička su djeca polazila školu u Krasu, koja je osnovana god. 1903. za sela Kras, Garicu, Dolovo, Gabonjin i Sv. Ivan. Međutim, djeca iz Garice polazila su samo djelomično tu školu, ispričavajući se udaljenošću (4 km) i lošim vremenom. Nema-mo za to podataka, ali vjerujemo da je prije toga barem koji Garičan polazio školu u Vrbaniku koja je tamo radila već od 1835. godine. U Garici je nova školska zgrada s učiteljskim stanom sagrađena 1940. godine. Kako danas nema dovoljno djece za rad škole, a u posljednjih desetak godina rijetka su vjenčanja i krštenja na Garici, zgrada stare škole dobila je novu namjenu i danas je društveni dom, dok se desetak garičke djece vozi autobusom u vrbničku školu.

Zahvaljujući svojim iseljenicima i njihovo ljubavi prema za-vičaju i Bogu, crkva Sv. Petra apostola od 1908. godine ima tri oltara od domaćeg meduljastog kamena. Prinosima iseljenika tada su podignuta dva nova oltara: Srca Isusova i Gospe Lurdske s kipovima od glazirane gline u nišama ispred svetišta, u lađi.

Crkvu je 40 godina nakon izgradnje, 13. srpnja 1913. godine, posvetio biskup Antun Mahnić.

Prethodno je rečeno da su Risika i Garica imale status blagdanskih kapelanija, a kada su 1904. Risičani izgradili stan za svećenika, Risika dobiva stalnog svećenika i postaje izloženom kapelanim, što će postati i Garica dvadesetak godina kasnije, točnije 1923. godine, ali će biti i dalje providana iz Vrbnika jer još nema stana za boravak stalnog svećenika i uvjeta za vođenje matica. Garičani su, «*svojim žrtvama, živo i ustrajno potpomagani od msgra popa Iva Mrakovčića*», 1938. sagradili lijepu zgradu za kapelanski odnosno župni stan, u kojega se je na Staru godinu 1939. prvi uselio pop Dragutin Hlača, umirovljeni župnik Barbata s Raba. Pop Hlača bio je od cjelokupnog naroda svećano i srdačno dočekan pred crkvom i kapelanskim stonom, gdje ga je ispred naroda i u ime njega pozdravila učenica trećeg razreda mjesne pučke škole Antica Justić Antonova, nakon čega je prvi posebni dušobrižnik s boravkom u Garici pošao s narodom u crkvu, gdje je svećano otpjevana pjesma *Tebe Boga hvalimo*. Pop Hlača je na Novu godinu 1940. održao na svećanoj misi nastupni i pozdravni govor i od tada Garičani imaju svećenika koji stalno boravi u njihovoј sredini i s njima dijeli dobro i zlo. Pop Hlača brzo se je udomaćio u novoj sredini i bio je dobro prihvaćen od Garičana, a svoje opažanje o njima je ovako opisao: «*Garičani su sa isčezačujućom iznimkom vjerski dobro raspoloženi ljudi; općenito crkvu rado polaze, prilično često pristupaju k' svetim sakramentima, svećenika štuju i vole, a dosta i poslušaju – ali imaju, dakako, i svojih mana. I bilo bi čudo da su bez njih. Previše rado nedjeljom i blagdanima polaze u krčmu, gube u igri i pijančevanju noć, a muškarci dosta psuju i kunu. Nagle su i žestoke čudi, pa lahko dodje medju njima do svadje i tučnjave. Najžalosnije je što – relativno malom broju duša u župi – ima dosta znatan broj adulterija. A o tome je teško i šakaljivo govoriti. – Jer imaju ipak dosta straha Božjega, nadat se je, da će uz nastojanja stalnog u mjestu dušobrižnika, ovih mana malo po malo se otresti. Inače su dosta iskreni, a napose dobra srca.*

Garičani vole svoju crkvu i za nju se žrtvuju. Crkva je potpuno ovisna o njihovoj darežljivosti te požertvornosti, jer ona po sebi nema baš ništa. Narod mora da misli za namještaj u crkvi, za crkveno ruho, za svijeće itd. i za plaćanje mežnjara. Milostinja kupi se u crkvi pod Misom, osim na velike blagdane, kada se u crkvi kupi milostinja za Misu za puk. Osim toga crkovinari sakupljaju po broju kućiznos za mežnjara, te za crkvene potrebe

Matere, babi, teti i tetice....

One su mogli udelat sve....
tendit starijih
pomoć mlajih,
molit koliko god rabi
za svih ki su zdravi i slabí,
na škerek okrenut nevoju
naspored zo mužen kopat va poju,
ne imit postol za dat na nogu,
i reć:
Hvala dragomu Bogu!

(Marina Valković)

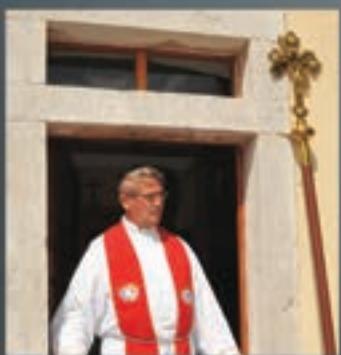
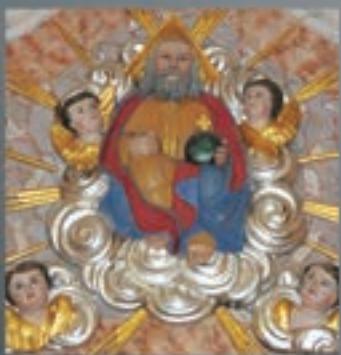

Petrova 2009. Svečano misno slavlje predvodio je mladomisnik B. Volarić

milostinju u naravi: jaja, sir, vunu. Kako narod u novcu doista oskudijeva, to upravo otkida iz usta kada daje. Uz to dolaze franjevci iz Košljuna po jaja, sir i vunu, pšenicu, kukuruz, dolaze franjevci i sestrice iz Crikvenice, pače njekoliko godina i Kapucini iz dalekog Karlobaga. Na veliku se kušnju stavlja time ovaj narod. Svog se dušobrižnika sjete sami od sebe kadgod, kojim malim darom u naravi, ali na to nije računat jer taj dar očekuje nadarje. Misnih intencija ima dušobrižnik od naroda za nedjelje i blagdane, a za druge dane ne dovoljno, a nije ni čudo, jer pučanstva je malo.»

Nažalost, pop Hlača je od talijanskih vlasti bio uhapšen 1941. i interniran. Nakon povratka iz Italije vlasti su mu zabranile vršenje službe te Garicu 1. svibnja 1942. preuzima Tomo Žuvić, župnik iz Krasa. U ta nemirna i teška ratna vremena izloženi kapelan Garica 28. studenog 1943. postaje pop Josip Jurjević koji će u Garici uspješno djelovati sve do 11. rujna 1962. godine.

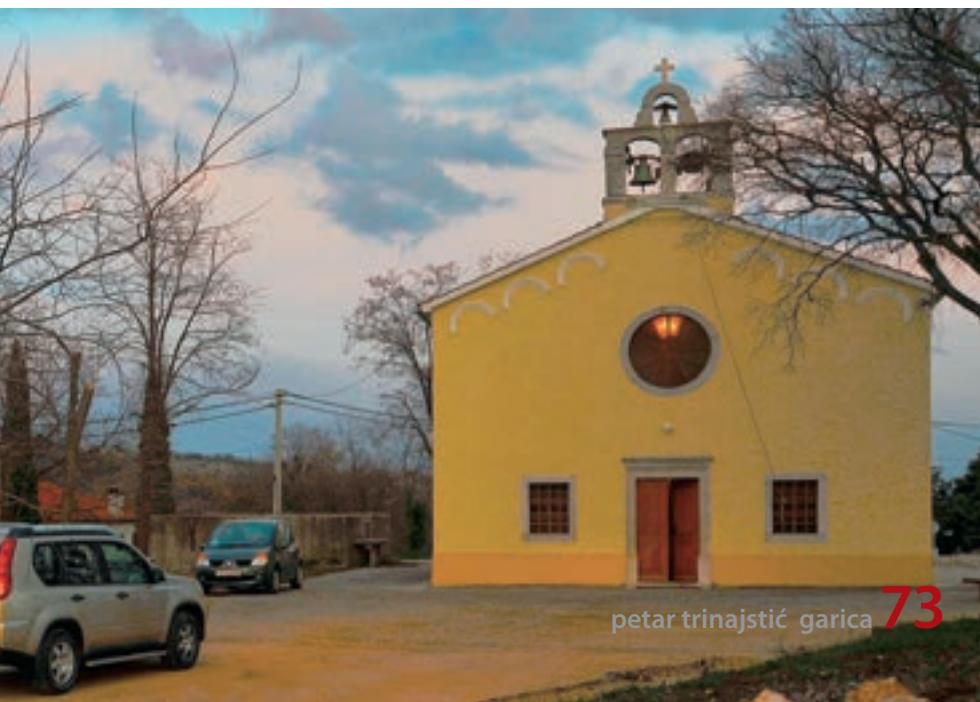
U ime Garičana: tri općinska odbornika, dva crkvena odbornika i starješina sela Ive Stašić, 16. kolovoza 1940. upravili su molbu Biskupskom ordinarijatu u Krku da se izložena kapelanija Garica uzdigne na župu. Da bi se ispunila ova molba, uporni i strpljivi Garičani čekali su gotovo 40 godina, sve do 1978. godine.

Dekretom Biskupskog ordinarijata Krk br. 537/1978. Garica je konačno proglašena Župom Sv. Petra apostola 15. srpnja 1978. godine. Mjesec dana kasnije, 15. kolovoza, taj je čin svečano proglašen u crkvi. Prvim župnikom imenovan je umirovljeni vrbnički župnik pop

Ivan Kirinčić iz Krasa, ali zbog bolesti nije bio u stanju preuzeti župu te je stvarni prvi župnik odnosno upravitelj župe bio Ivan Turčić, rodom iz Dubašnice, koji je provodio Garicu iz Punta od 17. studenoga 1977. do 15. rujna 1979. Od popa Turčića do današnjeg upravitelja župe popa Frana Vitezića, koji Župu Sv. Petra apostola vodi od 13. kolovoza 2006., ovu župu vodili su još: Mate Žic (1979.–1990.), Ivan Buić (1990.–1993.), Andrija Depikolozvane (1993.–1995.), Ivića Katunar (1995.–1997.), Anton Barbiš (1997.–1999.), Josip Košić (1999.–2000.), Ivan Buić (2000.–2002.), Ivan Brnić ml. (2002.–2005.), Nikola Radić (2005.–2006.).

Vjerujem da su svi oni svojim životom i djelovanjem, kao dušobrižnici i ljudi, nastojali i željeli među Garičanima na iskustvu sv. Petra apostola: *«produbiti neke aspekte cjelokupnog razvoja naše epohe, u svjetlu ljubavi u istini»* i molitvom dali prinos *“koji crkva pruža čovječanstvu u njegovu zauzimanju za održivi razvoj, u punom poštivanju ljudskog dostojanstva i stvarnih potreba svih.»*, kako nam poručuje Sveti Otac uz svetkovinu svetih apostola Petra i Pavla 2009. godine. Župa Sv. Petra apostola na Garici danas čini, uz Župu Sv. Jeronima u Risiki, Župu Sv. Ivana Krstitelja u Baški, Župu Pohođenja B. D. Marije u Dragi Baščanskoj, Svetište Majke Božje Goričke i Župu Uznesenja B. D. Marije u Vrbniku, vrbnički dekanat. Prema evidenciji Krčke biskupije, na području Župe Garica danas žive 162 žitelja, od toga 131 katolik, u 60 obitelji, uglavnom starije dobi.

Na Dan mrtvih u molitvi za pokojne svi Garičani okupe se na groblju

UMJESTO ZAKLJUČKA: POGLEĐAĆA SUTRA

Dvadeseto stoljeće naglavačke je promijenilo tradicionalni način života na mnogim područjima otoka Krka, prvenstveno uslijed ubrzanog razvoja turizma, a isto tako zbog značajnog lučko-industrijskog i građevinskog razvoja na jednom dijelu otoka u drugoj polovici 20. stoljeća. Došlo je do znatnih demografskih promjena, povećanja životnog standarda, ali i nesklada; najprije dolazi do iseljavanja na američke kontinente pa na kopno i u europske zemlje, jer to je otok ograničenih resursa i tada prometne izoliranošt, na kojem se živjelo u oskudici, od svega pomalo, uglavnom od poljoprivrede na zastarjeli način, koja nije mogla prehraniti stvarni broj otočnih stanovnika kojih je tada bilo više nego danas. A onda, od kada je 1961. trajektnom vezom otok povezan s kopnjom te posebno nakon izgradnje mosta 1980., snažno jača turizam i dolazi do industrijalizacije, čime dolazi do značajnih promjena u načinu života i velikog mehaničkog doseljavanja novih ljudi iz različitih krajeva, kao i velike izgradnje. Spomenimo da, prema popisu iz 2001. godine, na otoku Krku u 6 702 domaćinstva, s nešto manje od tri člana po domaćinstvu, živi 17 860 žitelja, dok je istovremeno na otoku bilo 11 941 vikend-kuća, apartmana i stanova, koji se koriste za odmor ili turističku komercijalnu ponudu. Iz ovoga možemo iščitati da je isti broj stanovnika na otoku koliko ima i kuća, stanova odnosno vikendica. Te, 2001. godine, na dan 1. kolovoza, na otoku Krku je bilo 46 000 vikendaša, 42 000 registriranih turista te oko 10 000 neregistriranih izletnika, prolaznika i prijatelja. Otok Krk danas raspolaže s gotovo 50 000 komercijalnih smještajnih jedinica, što znači da može u jednom danu primiti u registriranom smještaju 50 000 gostiju, od čega 50% u privatnom smještaju u domaćinstvu, tj. godišnje na njemu boravi 600 000 turista, koji ostvare 3,5 milijuna noćenja.

Koliko su promjena, dobrih i loših, u životu Krčana tj. Bodula, donijeli fenomeni koje zovemo turizam i industrijalizacija? Promijenilo se gotovo sve, od načina razmišljanja i života, strukture obitelji (rijetke su obitelji s troje i više djece, dok je nekada bilo normalno

da se u obitelji rađa desetero i više djece), do sociološke strukture stanovništva (do nedavno većina stanovništva se cjeloživotno bavila poljoprivredom, uz mali broj penzionera; sada je veliki broj penzionera i mali broj isključivih poljoprivrednika). Narušava se tradicija kulturnog, religijskog i društvenog sklada, zanemaruje se i potiskuje kulturno nasljede, mijenja se religijska slika, povećava se broj ovisnika o opijatima, narušena je ravnoteža u obiteljskim odnosima: u porastu je broj rastavljenih brakova, ima i sve više krađa, a donedavno gotovo nitko na otoku nije zaključavao kuću, makar u kući nije bilo nikoga...

Kako su se sve ove promjene odrazile na Garicu? Kao što je već spomenuto, Garičani su se tradicionalno bavili različitim poljoprivrednim aktivnostima poput vinogradarstva, stočarstva, sječe drva, a u selu je bio i po koji obrtnik, poput kovača ili zidara. Na predjelu Zakojnica, jugoistočno od sela prema Vrbniku, još od tridesetih godina 20. stoljeća ručno se otkopavao kameni agregat za gradnju, odnosno izradu betona. Kako se na otoku šezdesetih i sedamdesetih godina 20. stoljeća, zbog razvoja turizma, industrije i stambene izgradnje započelo s intezivnjom građevinskom djelatnošću, na Zakojnici se je moglo na jednostavan način dobiti vrlo povoljan materijal, osobito tražen za sanaciju i izgradnju cesta. Dok se tamponski materijal za izgradnju cesta vadio iz kamenoloma Zakojnica, na novoj lokaciji kod lokve Čepčinj, sjeverozapadno od Garice, montirano je 1971. godine za potrebe DP Primorje postrojenje kamenoloma te je počela i eksploatacija tehničko-građevnog kamena. Kamenolom 1974. godine prelazi u vlasništvo DP Putevi i Luke Krk, a danas je to GP Krk. Na prostoru kamenoloma 1976. godine stavljena je u pogon i asfaltna baza koja je za tadašnje vrijeme bila velik iskorak u tehnologiji i kapacitetu. Otvaranjem kamenoloma i asfaltne baze mnogi Garičani dobili su priliku za stalno zaposlenje kao radnici, mineri, zidari, strojari, bravari, vozači, stražari, električari, poslovođe, rukovoditelji. Od tada tridesetorici Garičana egzistencija više ne ovisi o nepredvidljivim čudima prirode. Već dvadesetak Garičana ostvarilo je mirovinu u GP-u Krk, a i danas desetak njih radi u toj tvrtki, dok u pogonu na Garici radi dvadeset zaposlenika, mahom otočana.

Danas na otoku Krku turističko gospodarstvo čini 78% svih gospodarskih i društvenih aktivnosti, na neposredan ili posredan

način. Isto toliko ljudi na otoku živi od turizma ili od djelatnosti vezanih uz turizam. Polazeći od činjenice da otok Krk ima izvrsne turističke potencijale, dugu stogodišnju tradiciju u razvoju turističkoga gospodarstva, adekvatne domaće kdrove te raspoložive prometne i infrastrukturne potencijale, treba prihvatići činjenicu da je otok Krk prostor na kojem se živi od turizma i za turizam. Stoga treba generirati proizvode koji su autohtoni za otok Krk, kao što su poljoprivredni proizvodi, specifična otočka jela, poput šurlica ili janjetine, kao i poznato i priznato kvalitetno bijelo vino Vrbnička žlahtina te razne druge usluge. Iako je jedan dio otoka Krka trajno zaposjednut industrijskim postrojenjima i operativnim prostorom zračne luke te da je jedan dio priobalja cijelog otoka "devastiran" nekontroliranom prekomjernom izgradnjom, ipak se može konstatirati da je veći dio otoka još sačuvan i njeguje niz otočnih autentičnosti. Tomu svakako pridonosi i izvorna arhitektura, koja je uščuvanija u zabačenijim predjelima otoka, kao npr. na Garici, a značajna je i velika raznovrsnost samoniklog i kultiviranog bilja te izvorne pasmine životinja, kao što je domaće govedo iz porodice boškarina koje se još uzgaja na Garici. Očuvanje starih sorti i pasmina od neprocjenive je koristi za budućnost. Danas, kada mnoga gradska djeca nisu vidjela uživo konje, kраве ili svinje, ruralni je turizam postao čak pomodna pojava, kojoj se ne mogu poreći pozitivni efekti čovjekovog bivanja u prirodi.

Ljudi odlaze u prirodu zbog čitavog niza različitih razloga, kako bi mogli prakticirati najraznolikije aktivnosti. To su, među ostalim, hodanje, vožnja bicikla, piknici, jahanje, lov, promatranje bilja, ptica, životinja, leptira...

Da bi se izbjegla neadekvatna zaštita graditeljske baštine, amaterizam pri adaptaciji povijesnog graditeljskog nasljeđa, neprimjerenija arhitektura novih zdanja i kuća, da bi se riješio na ekološki najprihvataljiviji način problem zbrinjavanja otpada putem KP Ponikve, kao i riješio problem opskrbe vodom te odvodnje otpadnih voda i sveo negativni utjecaj kamenoloma Garica na najmanju moguću mjeru, u svrhu učinkovitog gospodarenja, racionalnog korištenja i zaštite prostora u skladu sa Zakonom o prostornom uređenju, Općina Vrbnik u prosincu 2006. godine donosi Program mjera za unapređenje stanja

u prostoru Općine Vrbnik za razdoblje 2006. - 2010. Ostvarenjem predviđenih mjera ovim dokumentom kroz osmišljeni razvoj, koji se zasniva na održivom razvoju, postiže se sklad interesa na podizanju ukupne kvalitete života stanovništva na području Općine Vrbnik i naselja Garice i Risike, u smislu kvalitetnijeg stanovanja, rada, odmora i rekreacije u zdravom okolišu. Stoga se planiraju i ostvaruju zaštitne mjere kojima se osigurava cijelovito osiguranje kakvoće okoliša, očuvanje prirodnih zajednica, uz racionalno korištenje prirodnih izvora na najpovoljniji način za okoliš kao osnovni uvjet zdravog i održivog razvijanja, u skladu s prihvatljivom ekologijom, ekonomskim rastom i socijalno poželjnim odnosima.

Održivi razvoj danas je vrlo popularan termin, a svojim duhom i opredjeljenjem je sastavni dio tradicionalnog načina života i gospodarenja na otoku i na Garici, prisutan već stoljećima, da ne kažem tisućjećima. Stari hrastovi i druge vrste kvalitetnog drva tradicionalno se sijeku u *glavu*, što znači da se ne posiječe cijelo drvo, nego se posijeku samo grane, odnosno drvo na visinu na kojoj su novozrasle mladice van domaćaja životinja. Na ovako posjećenom drvu brzo će izrasti nove grane koje će se ponovno sjeći, *pidalat*, kao drvo za ogrjev. Na ovaj način *glavnica* šume odnosno drva ostaje trajna, a troše se samo *kamate* grane koje se sijeku. Treba živjeti od profita, a ne od osnovne supstance. Na ovaj je način jedno drvo korisno za više generacija. Između ovako posjećenih stabala obično se ostavlja niska šuma bijelog graba, nikla iz panja, a između drveća pročišćene travnate šumske površine koriste se za pašu ovaca, krava, goveda, magaraca, mula, konja ili druge stoke. Tradicija i inovacije ne trebaju predstavljati dvije sukobljene strane. Treba razmišljati o vrijednostima i idejama koje će doprinijeti zadovoljenju potreba sadašnjice, a da se istovremeno ne ugrožava mogućnost budućim generacijama da zadovolje svoje potrebe, ugledajući se na prirodne ekosisteme, što znači da bi održiva ljudska zajednica trebala biti organizirana tako da njen način života, njene ekonomske i fizikalne strukture i tehnologije ne smetaju stalnoj sposobnosti prirode da se održava, već da joj u tome pomognu.

Lokalne zajednice upravljaju ekonomskom, socijalnom i eko-loškom infrastrukturom, donose i nadziru građevinske i urbanističke planove, odlučuju o lokalnoj politici zaštite životne sredine i mobiliziraju građane na putu k održivom razvoju, u čemu svakako značajnu ulogu treba izvršiti i Crkva, inspirirana evanđeoskim načelima, kao što to potiče Sveti Otac.

U cilju poboljšanja životnih uvjeta mještana i stvaranja preduvjeta za održivi turistički razvoj, Općina Vrbnik čini velike napore da poboljša komunalnu infrastrukturu na svom području, pri čemu je najznačajnija investicija projekt Vodoopskrbe visoke zone Vrbnika, Risike i Garice. Prema ovom projektu izgrađene su tri vodospreme i Garica je dobila magistralni vodovod 2008. godine, vodovodnu mrežu i tekuću vodu. U ovaj projekt Općina Vrbnik do sada je investirala oko 16 milijuna kuna.

Turistička zajednica Općine Vrbnik utvrdila je i označila četiri pješačke staze, od kojih dvije prolaze područjem Garice. Jedna je srednje zahtjevna pješačka staza, *Putovima Frankopana*, u dužini od 20 km, koju se prođe za 5 sati hoda. Druga je također srednje zahtjevna staza, *Putovima vrbničkih težaka*, dužine 22 km, koju se može savladati za otprilike 5 sati i 30 minuta hoda.

Prostor Garice vrlo je pogodan za vožnju biciklom pa se i Vrbnička biciklijada (kraća i duža staza) voze jednim dijelom prostorom Garice, a trg kod crkve je i mjesto okrjepe biciklista. Tako će se i na prostoru Garice definirati biciklističke staze kao dio programa za cijeli otok.

Svjetski trend razvoja ogleda se u sve većem kretanju ljudi i kapitala iz megasredina u manje, ekološki očuvane, čovjeku prihvatljivije i ugodnije sredine u koje, vjerujem, spada i Garica.

Sv. Petar apostol, zaštitnik Garice, bio je čovjek vjere i nade, kao što je i kršćanski život, život nade. Nada započinje duhovnom obnovom koja mijenja stavove, pogled na svijet. Iako grešan čovjek, uspio je nadići vlastite grijehе i slabosti i postati novim čovjekom. Novi život bio je vidljiv među prvim kršćanima, ali treba biti vidljiv i među ljudima današnjeg vremena.

Oduvijek je čovjek vjerovao u sebe i svoju zadaću da očuva i unaprijedi svijet. Bog nas je obdario razumom, darom mišljenja, kreiranja i stvaranja. Stoga imajmo hrabrosti poslužiti se tim darom. Otkrijmo svoje talente, pokušajmo osvijestiti svoje mogućnosti na dobrobit suradnje i solidarnosti da više doprinosimo nego što isprobamo, da više pokažemo nego što kažemo.

Neka i ova knjiga bude nadahnuće da se razbije ravnodušnost i pokrenu stvaralačke energije za plemenito djelo, održivi razvoj. Vjerujem da su danas rješenjem komunalne infrastrukture stvoreni osnovni preduvjjeti da se na Garici, uz postojeće tradicionalne djelatnosti, od poljoprivrede do građevinske industrije, uspješno razvija i izvorna turistička ponuda, usmjerena na ruralni odnosno eko-turizam. Najnoviji statistički podaci o povećanju broja noćenja ohrabruju i bude nadu. Tijekom 2009. godine broj dolazaka i noćenja povećao se za više od 1700%. Za vjerovati je da će se zaustaviti iseljavanje i odumiranje Garice i da će se bar neki Garičan vratiti na izvorište te da će ubuduće biti više vjenčanja i krštenja na Garici nego što ih je bilo u posljednje vrijeme.

Želja župnika i autora je da, nadahnuti životom i djelovanjem Petra apostola, zaštitnika Garice, prihvatimo ovu knjigu kao spomen koji nadahnjuje optimizmom i solidarnošću, inspirira na razmišljanje i djelovanje, kako bi poštivanjem baštine povezali prošlost i sadašnjost i odgovorili na izazove vremena. Želimo da Garičani, koji tu imaju već duboko usadene korijene, kao i oni koji su Garicu odabrali za svoj novi zavičaj ili mjesto povremena boravka i odmora, suodgovorno njeguju izvornu snagu zajedništva kako bi prepoznali i sačuvali vrijednosti Garice te odgovorili izazovima vremena na svoju i dobrobit budućih generacija.

Panorama Garice snimljena iz zraka (pogled s juga istoka)

Okolica Garice prepuna je idiličnih prizora iskonske prirode

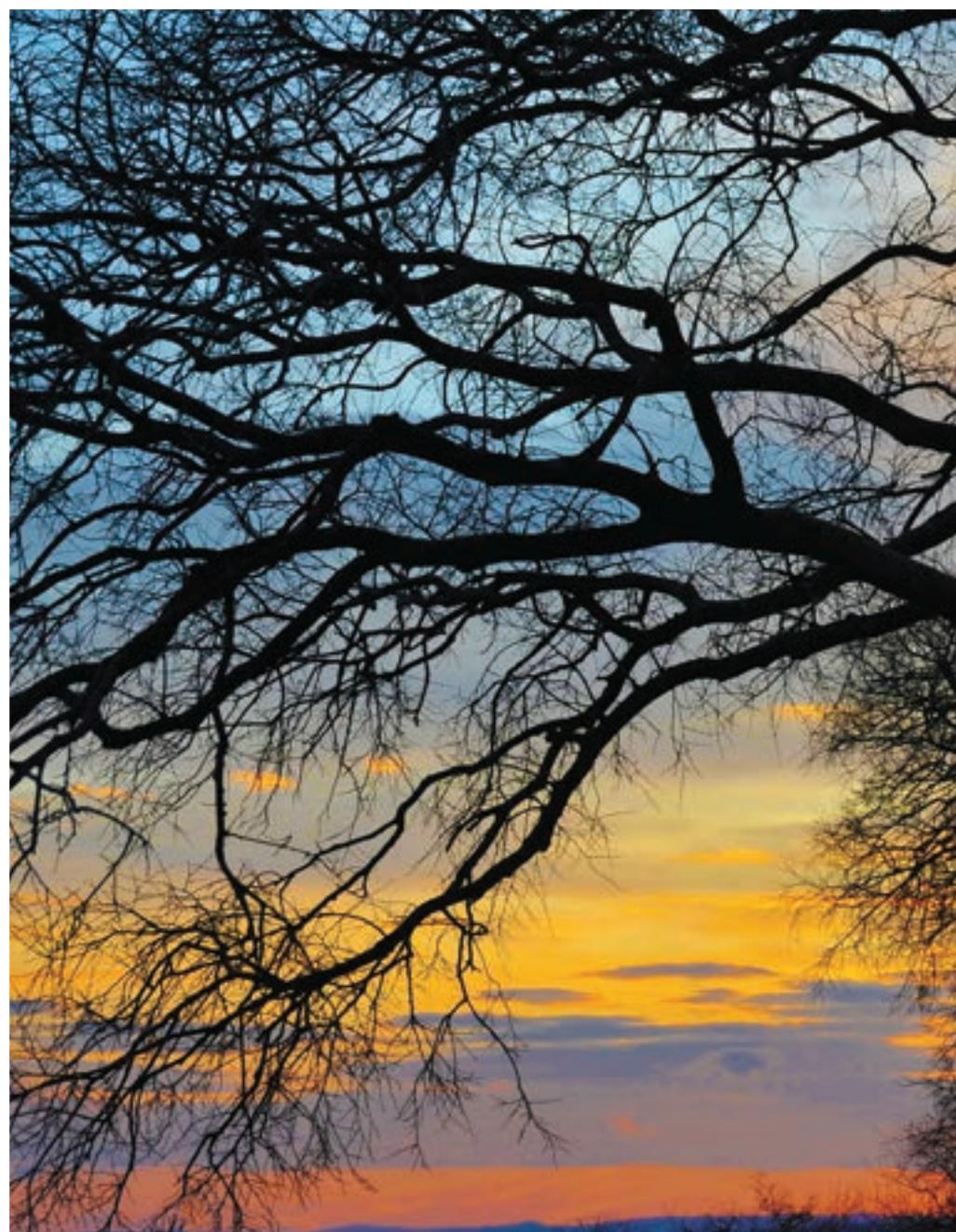
Pogled sa Sv. Krševana na "more vejsko, cresko i lošinjsko"

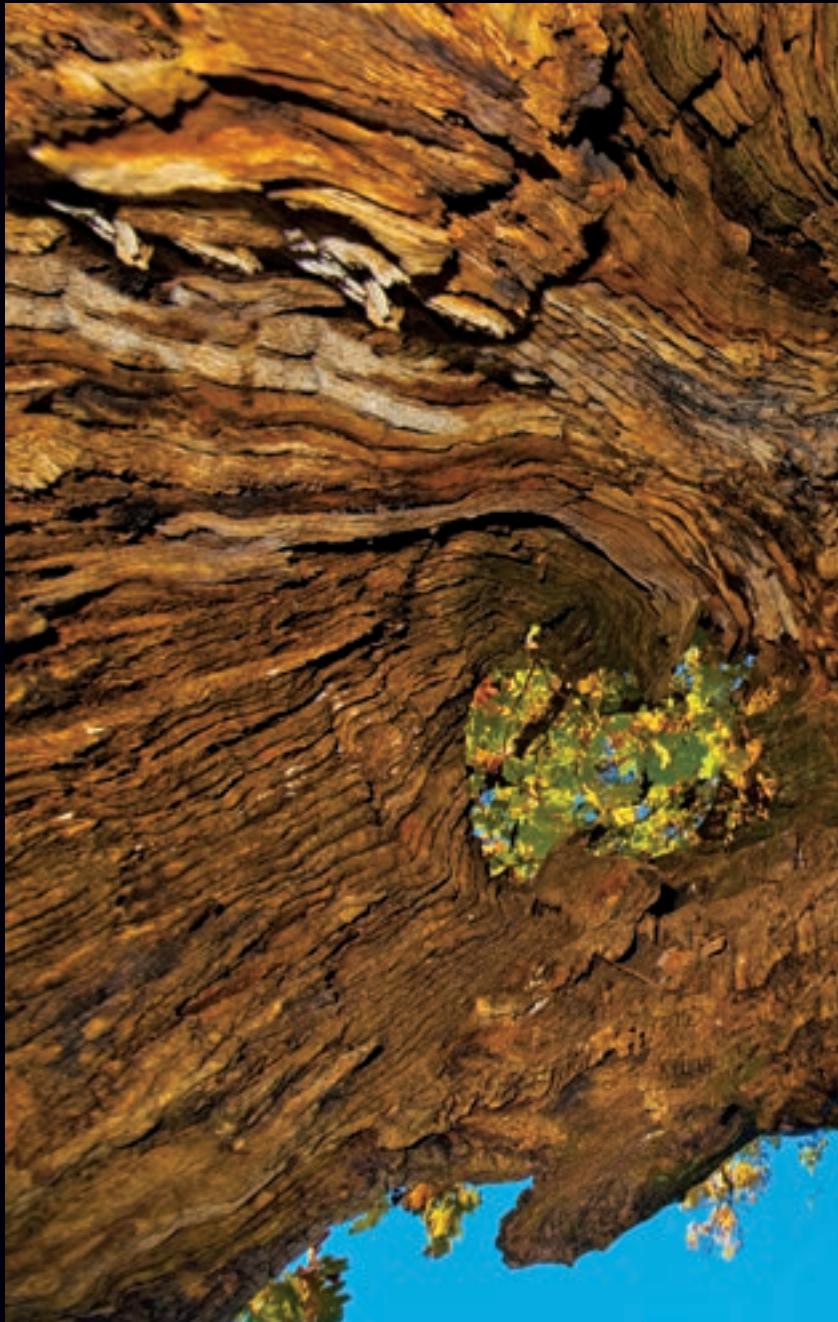
Gromiča na proplanku Sv. Krševana

Zimski ugođaj na Garici

Višestoljetni hrast na Stozi

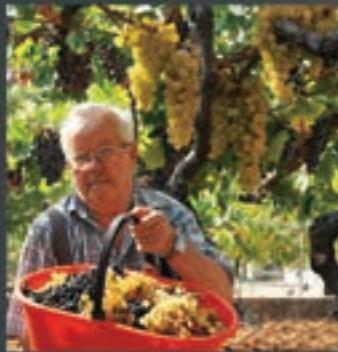
Snijeg na Garici nije česta pojava, a kad padne treba se opskrbiti

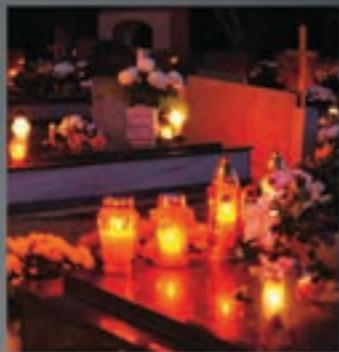

Petrova, fešta na Garici

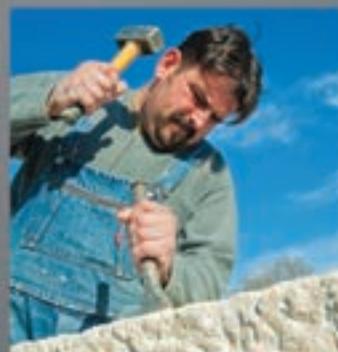
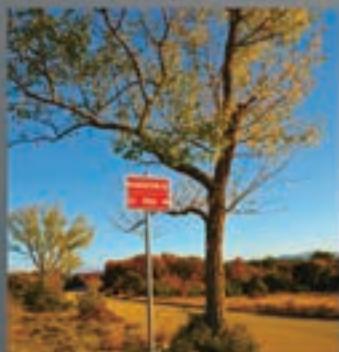

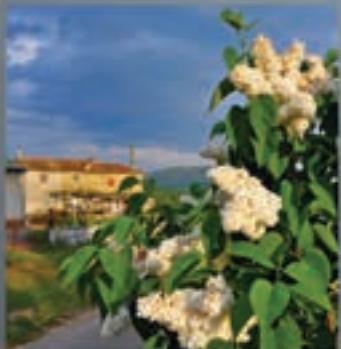
petar trinajstić garica 100

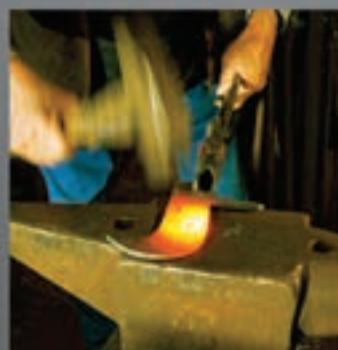
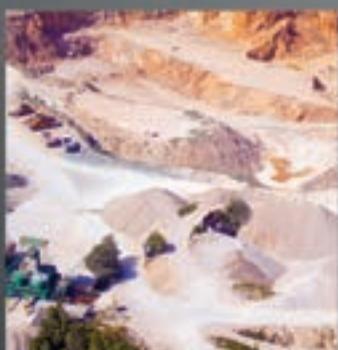

Kad se je kćerčica od majke dilila...
Nit je Garicu, nit mater pustila

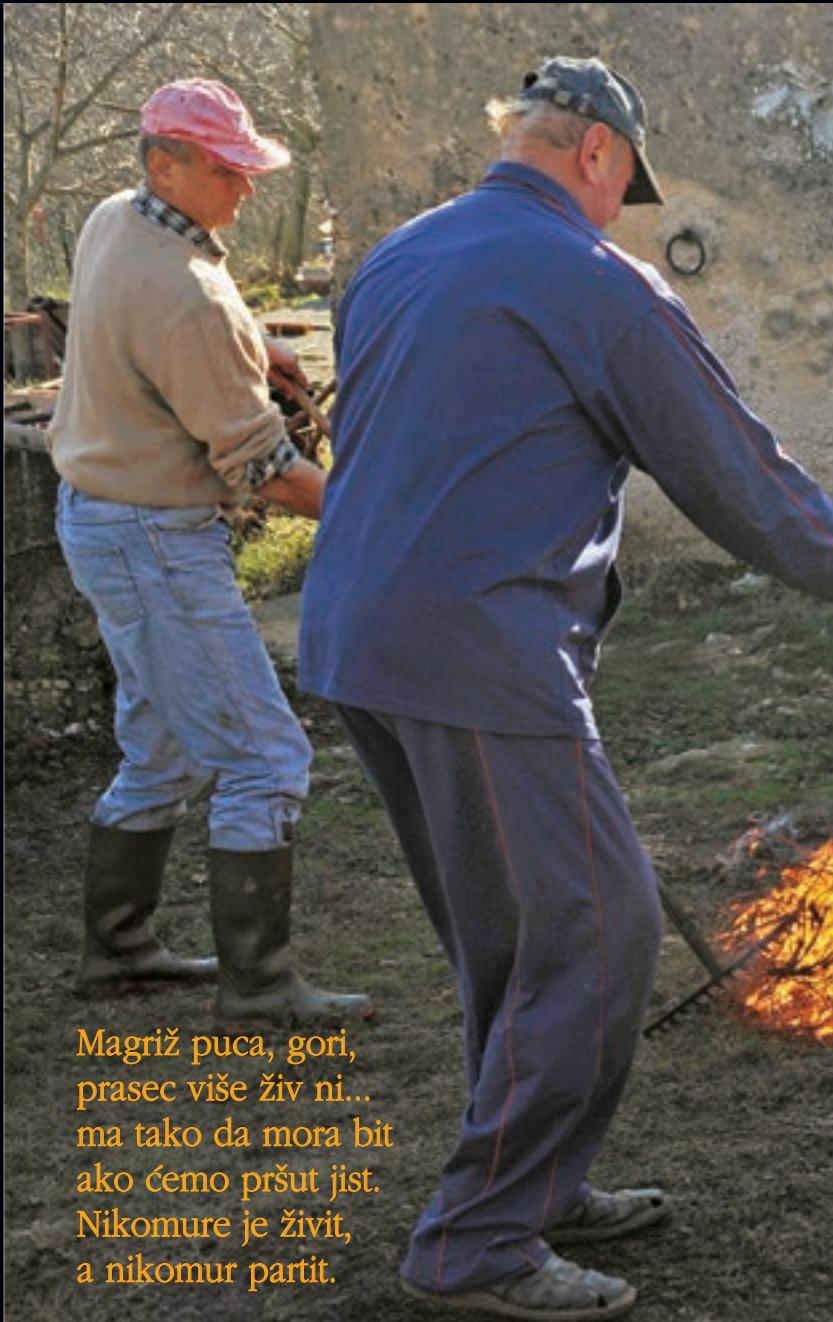

Magriž puca, gori,
prasec više živ ni...
ma tako da mora bit
ako ćemo pršut jist.
Nikomure je živit,
a nikomur partit.

(Marina Valković)

Prašći pir

PRSNEC

Sladek, tepel, od Blagdena al pira,
od očeva i materina sira,
od senca žlti žar,
na prikazanju Bogu dar.

(Marina Valković)

Suha smokva bila je nekada značajan izvor prihoda i osnova egzistencije

GARIŠKI PASTIRI

Va zorah plnih bršini
mlzu ovce, smržnjena su runa
teplo mliko belo kako kušin
bude jutra i drmuna...

Va rukah nose zlato,
va srcu od celoga svita mir,
na postolih takano blato,
koliko toga rabi za dober gariški sir?

(Marina Valković)

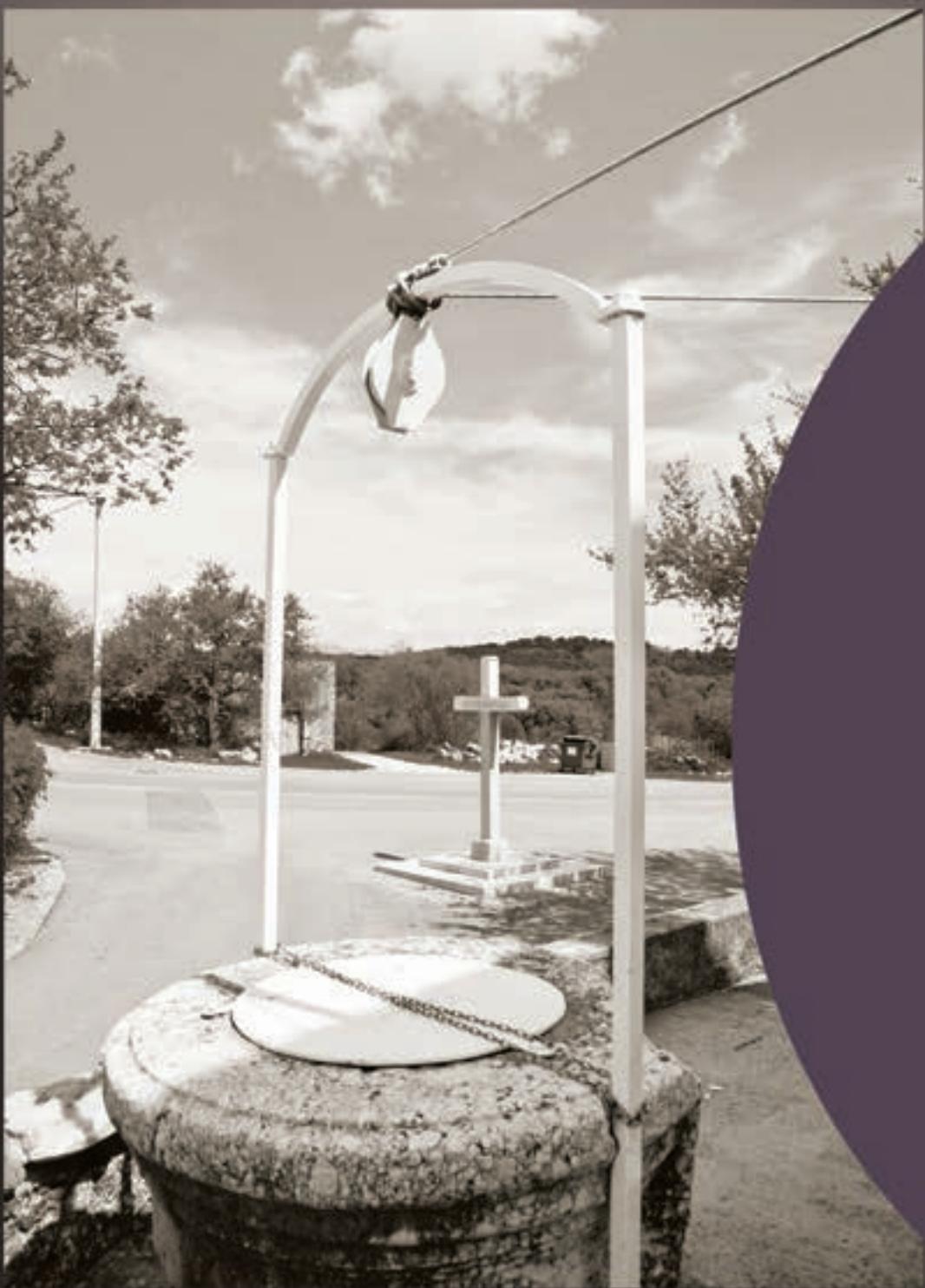

K

Kadi je rankunić
sloboden je putić
(Marina Valković)

GUŠTIRNA

Brazda do brazdi
va kamiku,
od verug,
od seguli
od perila,
od potezana,
i ufana
da će dežjit!

(Marina Valković)

SVETI KRŠEVAN

Od stare starini,
svih molitav i zaveti,
muče na brdu kamičini,
i Krševan sveti...
Gedaju more,
poje, Rovoznik je doli,
kadagodare ki čovik,
a najviše se bura tamo moli...

(Marina Valkovic)

g u v n o

Dokla ni bilo ovako umno
živelo je lipo staro guvno
Pejali su zlatne zrna šenice
va teplomu, letnjemu zahoju,
kada je sve bilo plno dice
kada se je "Vi" govorelo
materi, ocu,
.... zemji i poju.

Sedaj još vavik ovdi stoji,
neka tako ostane za vavik maj,
svin ki su seli i želi kip slobodi,
na zemji zameritani raj!

(Marina Valković)

Bisagi, poštijek, čiveja
opavezan je tovar,
kamogaodare put peja,
kamogodare oće gospodar!

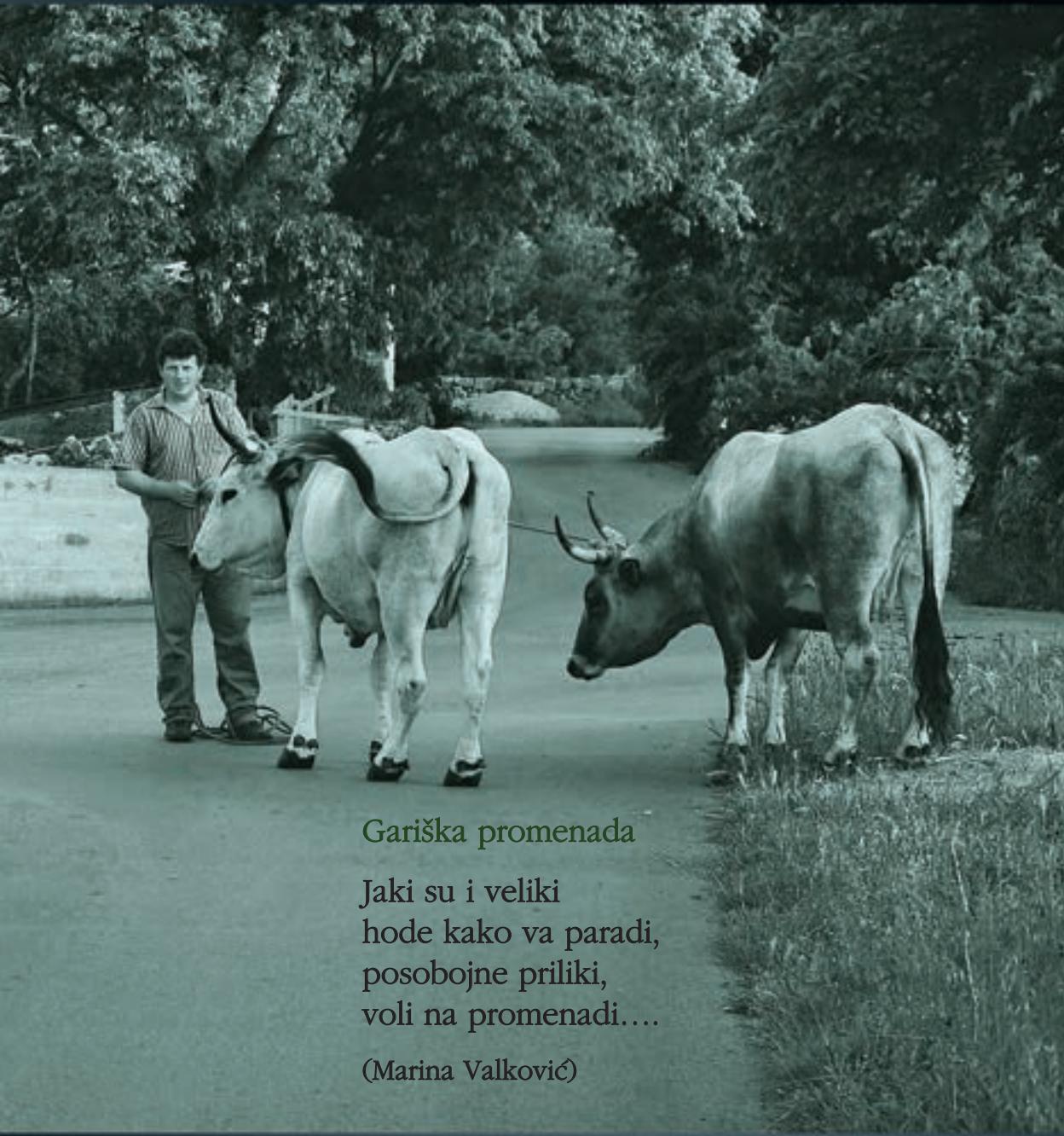
(Marina Valković)

petar trinajstić garica **122**

Gariška promenada

Jaki su i veliki
hode kako va paradi,
posobojne priliki,
voli na promenadi....

(Marina Valković)

Goruće iskri, lipa beseda,
ne kaže žuje,
železo kuje...
kovač...

Kadi su takovi judi seda,
i zač nas je menje,
zač, zač, zač?

(Marina Valković)

Vòlin vèrovat

Vòlin vèrovat da su bäreñ níki rêtki semnjali da su mornari. Da
va bêlo oblčenì rížu sînje môre
Oj môre, jubàvi.
(Nesričo, mà nèpoznata).
Dòkla su pôgnjeni od brîmena sêncu po cêli dan bìli pòji. I
jûtro òpet. I òpet.
Cêli živòt. Prije smr̄ti vèć va zemjî zakòpani.
Vòlin vèrovat da su bârem sëmjali čegòdare lîpo.

(Vesna Pavan)

Nî nòči da se ne domišlim nâ te. Lačuniči šepiču na
lancunù tvojè besèdi, zamesto tebè. Nî te.

Ćà si šèl.

Šèl si ćà.

Nî te, ma istešo sèku nôć s tòbun zaspîn.

(Vesna Pavan)

Osavnâjst stupi na zdolù

Lîpše nego nâlipši zvôn, mantinjâda zvonî. To sop li
nev sticu zov . Kad se je h er ica od m jke dil la kant ju
kump nji va dvor .

Jo  osavnâjst st pi na zdol . I c  je p c.

Vin  te e, prsn ec sl di z bi i zaj k

On  mu pred z calom na inja k ticu ru zmar na na l vu
b ndu, od s ca.

Potl  k sno zapoln  t nec tanc ju na pl ci. Pe ju vrt  na
zdol , i plac  je prekratk  i prem la, a  on  bi se j s
vret la, vret la! Samo za njeg , on  bi se vret la!

(Vesna Pavan)

GROMAČA

Koliko je umejak,
umejčić i drmun,
koliko je pajiza obajdeno š njun?
Zo gromačun, gromačinun, gromačicun
na koj smo se igrali s drugun dicun...

Od nje se moru delat kućice,
...i mrgari,
na njoj su se jubili mladi,
a počivali stari,
radi nje smo se sudeli i mireli,
va njoj živemo
i kada umremo...

(Marina Valković)

Vonja zemja
zorano mesto i mir
kolur čevenjoga ognja
cvete kunpir...

(Marina Valković)

K

KAMENOLOM

Dlboko,
dlboko,
dlbje...
i tamo,
sekamo.
Dlboko,
dlboko,
okrak va zelenu,
zlato gariško!

(Marina Valković)

elenе se jardini naših drmuni....
zemja se zo sencen pogovara,
sence pek š njun.

Va očih milost Božja po zemji hodi,
va srcu veli dih slobodi....

(Marina Valković)

PETROVA

Na dvajset i deveti šestoga
kampana zvon, sviti sence
tepli Blagden srca moga
ovdi su Ive, Franka, Osip, Vence,
ovdi ću vavik nać nikoga svoga...

Na dvajset i deveti šestoga
kanpana zvon,
kadi je ki Garičan,
din-don, don...
din-don, din-don...

(Marina Valković)

PETAR TRINAJSTIĆ

Rođen je 1946. godine u Vrbaniku na otoku Krku. Diplomirao je na Visokoj industrijsko-pedagoškoj školi u Rijeci. Autor je više od 70 dokumentarnih, edukativnih, reklamnih, kratkih igranih, eksperimentalnih filmova i video radova. Na brojnim festivalima u zemlji i inozemstvu za svoje filmove primio je više od 90 autorskih nagrada i to: za najbolji film, režiju, kameru, montažu i scenarij.

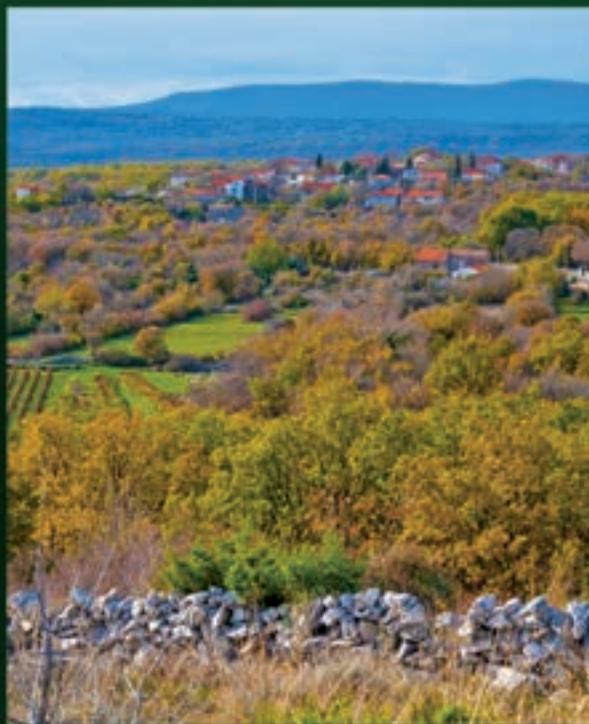
Nosilac je stručnog zvanja "Majstor filma" i više društvenih priznanja, između ostalih i Nagrade Grada Rijeke.

Uspješno se predstavlja i umjetničkom fotografijom. Svoje je rade dove izlagao na više samostalnih izložbi, a brojne fotografije objavljene su mu u raznim publikacijama, časopisima, razglednicama, plakatima, prospektima, knjigama i fotomonografijama. Više fotomonografija njegova su cijelovita autorska ostvarenja zamislji, teksta, fotografija i dizajna.

Autorske fotomonografije: RIJEKA (tekst na četirima jezicima, 1992.); OPATIJA (tekst na četirima jezicima, 1994.); SVETI VID KATEDRALA (1994.), SAN VITO CATTEDRALE (1994.), SANKT VEIT KATHEDRALE (1994.), SAINT VITUS CATHEDRAL (1994.); PRESJAJNI GRAD KRČANA I ZLATNI OTOK KRK (tekst na četirima jezicima, 1995.); ZAGREB, HRVATSKA METROPOLA (1997.), ZAGREB KROATISCHE METROPOLE (1997.), ZAGREB THE CROATIAN METROPOLIS (1997.); LOVRAN, ŽUPA SV. JURJA (1999.), LAURANA LA PARROCCHIA DI S. GIORGIO (1999.), LOVRAN PFARRE ST.GEORG (1999.); RIJEKA, NEPRESUŠNO VRELO (2000.), RIJEKA, AN INEXHAUSTIBLE SOURCE; OPATIJA, BISER JADRANA-THE PEARL OF ADRIATIC; ISTRA, ZAVIČAJ DUHA (2001.), ISTRIA HOMELAND OF SPIRITUALITY, ISTRien HEIMAT DES GEISTES, ISTRIA CULLA DELLO SPIRITO; GRAD I OTOK KRK (2002.), THE TOWN AND ISLAND OF KRK, LA CITTA E L'ISOLA DI KRK, STADT UND INSEL KRK; KVARNER I GORSKI KOTAR (2003.), KVARNER AND GORSKI KOTAR (2003.); STOLJEĆE MODERNE BRODOGRADNJE U RIJECI 3. MAJ 1905.–2005. (2005.), ONE CENTURY OF MODERN SHIPBUILDING IN RIJEKA 3. MAJ 1905.–2005. (2005.); PRIMORSKO-GORANSKA ŽUPANIJA – u zagrljuju planina i mora (2007.), PRIMORSKO-GORANSKA COUNTY – embrace of mountains and sea (2007.), KRČKA BISKUPIJA (2009.), THE DIOCESE OF KRK (2009.).

GARICA

ŽUPA SV. PETRA APOSTOLA

BY PETAR TRINAJSTIĆ

*Ђ*аричевић GARICA

ŽUPA SV. PETRA APOSTOLA